

Les condicions de vida de les persones grans a la ciutat de Barcelona

Situació socioeconòmica i residencial

Treball realitzat per

Direcció

Sergio Porcel

Autors/res

Jordi Garcia-Muniesa i Sergio Porcel

Equip de suport estadístic

Alicia Sánchez i Raúl Morcillo

Cerdanyola del Vallès, maig 2024

Índex de continguts

1. Introducció.....	5
2. La situació socioeconòmica de les persones grans de Barcelona	8
2.1. L'evolució de la renda de les persones grans.....	8
2.1.1. Canvis en l'estructura de classes.....	10
2.1.2. Increment dels ingressos de les dones grans	11
2.1.3. Increment de les llars de dobles ingressos	12
2.2. Desigualtat i pobresa entre les persones grans	14
2.2.1. Desigualtat de renda i riscos econòmics a la barcelona actual.....	14
2.2.2. La transformació de l'estructura de la pobresa	18
3. La influència de l'habitatge en la situació econòmica de les persones grans	23
3.1. Canvis en el règim de tinença: l'augment i la disminució de propietat.....	24
3.1.1. El canvi que vindrà: majors despeses de l'habitatge i més vulnerabilitat entre les persones grans.....	28
3.2. Les despeses de l'habitatge: l'efecte protector de la propietat en la vellesa	31
3.2.1. Les despeses de l'habitatge de les persones grans	31
3.2.2. L'impacte de les despeses de l'habitatge en el benestar econòmic de les persones grans.....	35
4. Idoneïtat de l'habitatge de les persones grans de Barcelona.....	38
4.1. Habitatge i autonomia de les persones grans.....	38
4.2. La infraocupació i sobreocupació de les llars entre les persones grans.....	41
4.3. Canvis residencials entre les persones grans	43
5. Conclusions.....	45
Referències.....	47
Índex de taules.....	49
Índex de gràfics.....	50
Annex metodològic.....	52
Llistat de sigles i acrònims	55

1. Introducció

Aquest informe analitza les condicions de vida de les persones grans a Barcelona i posa un interès especial en estudiar com aquestes estan influenciades per l'habitatge. Ambdues qüestions són especialment rellevants en un context d'increment de la longevitat de la població i a les portes d'un canvi en la composició del col·lectiu de persones grans que comportarà l'arribada de les cohorts de la generació del *baby-boom* a l'edat de 65 anys. A més, aquesta transformació en la composició social de la població gran vindrà acompanyada també per canvis importants en les formes de tinença de l'habitatge que previsiblement comportaran una reducció de la seguretat residencial i increments substancials de les despeses de l'habitatge.

En primer terme, s'analitza com són i com han evolucionat les condicions materials de vida de les persones grans de la ciutat. S'estudia l'evolució dels seus ingressos, així com els canvis experimentats en la seva situació socioeconòmica. Els ingressos de les persones grans a l'estat espanyol havien estat històricament baixos, fruit d'una menor i incompleta protecció social (Pérez Díaz, 2003; Sarasa, 2007). Amb el pas de les dècades, però, aquests han augmentat significativament, ja que ha evolucionat el propi sistema de protecció social i ha augmentat la població que arriba a l'edat de 65 anys amb unes trajectòries laborals caracteritzades per una major participació al mercat laboral formal i majors cotitzacions. Aquest canvi s'ha traduït en prestacions més altes en el sistema de protecció de la vellesa, que té un fort factor contributiu. Com ja s'ha mostrat en estudis precedents (vegi's Porcel i Antón-Alonso, 2018), l'evolució de la quantia de les prestacions, juntament amb canvis demogràfics i de composició de les llars de les persones de 65 anys i més, explica que, actualment, la població gran sigui el segment de població que pateix menys riscos socioeconòmics a Barcelona. El present estudi mostra com ha sigut l'evolució de les condicions de vida en els darrers anys, i destaca el rol de l'increment de les pensions de les dones, que han augmentat notablement i han contribuït de forma important a la millora de la situació econòmica de la població gran, sobretot la femenina i la que té entre 65 i 74 anys.

Similarment, l'estudi mostra com ha evolucionat la vulnerabilitat econòmica de les persones grans en el context de crisi pandèmica i posterior recuperació. La literatura ha mostrat que els ingressos de la població de 65 anys i més, que provenen majoritàriament del sistema de protecció social, són especialment estables en contextos de forta expansió o crisi econòmica, ja que no estan tant exposats als xocs econòmics com els d'altres grups d'edat amb ingressos més vinculats a les rendes del treball. Això provoca que la pobresa entre les persones grans creixi en contextos d'expansió econòmica i es redueixi en situacions de crisi, malgrat les seves condicions materials no hagin experimentat canvis substancials (Sarasa, 2007). L'estudi il·lustra com en el context de crisi pandèmica i posterior recuperació econòmica, la població gran de la ciutat va mantenir nivells de pobresa baixos en comparació amb altres grups d'edat. Cal tenir present, però, que la població gran no és un col·lectiu homogeni i que la situació econòmica de les persones grans sovint prové de desigualtats estructurals anteriors (Lebrusán, 2019). Per exemple, les dones tendeixen a tenir menors pensions, ja que el sistema de protecció social reproduïx les discriminacions ja viscudes durant les edats actives en què les dones tenien una menor participació al mercat laboral formal i unes cotitzacions inferiors derivades de la bretxa salarial. El present estudi mostra com alguns eixos de desigualtat incideixen en el risc de les persones grans gran de patir situacions de vulnerabilitat econòmica.

Pel que fa a l'habitatge, s'analitza la relació entre el règim de tinença i les condicions de vida de les persones grans. És sabut que entre la població gran, predomina la plena propietat de l'habitatge (Donat, 2019; Porcel i Antón-Alonso, 2018), com a conseqüència de les polítiques públiques dutes a terme des de mitjans del segle passat (Leal, 2005; Lebrusán, 2019; Trilla, 2001). Aquesta predominança està relacionada amb el model d'Estat

del Benestar espanyol, que històricament havia tendit a oferir unes pensions poc generoses. Com han sostingut diversos autors, en contextos institucionals amb pensions baixes ha proliferat l'extensió de la propietat de l'habitatge en major mesura que en contextos institucionals amb sistemes de pensions i de protecció a la vellesa més generosos (Castles, 1998; Kemeny, 1981). En el cas espanyol, l'alt percentatge de propietat de l'habitatge entre les persones grans redunda en una millor situació socioeconòmica d'aquest col·lectiu (Dewilde i Raeymaeckers, 2008; Doling i Elsinga, 2013), ja que l'impacte de les despeses de l'habitatge és molt menor en el seu poder adquisitiu. De fet, tal com es mostra en el present informe, la propietat de l'habitatge entre la població de 65 anys i més s'ha estès en les darreres dècades, alhora que també s'han incrementat els seus ingressos. Això ha limitat l'impacte que avui dia tenen les despeses de l'habitatge en la capacitat econòmica d'una gran majoria de les persones grans de la ciutat. Malgrat tot, cal tenir present que una proporció important de persones grans no va accedir a la propietat i que aquesta població gran no propietària té, en termes mitjans, ingressos més baixos.

Més enllà de les qüestions econòmiques vinculades a l'habitatge, en el darrer bloc, l'informe analitza la idoneïtat dels immobles on resideixen les persones grans i posa el focus en alguns aspectes que poden condicionar de forma molt notable l'autonomia i la integració social d'aquesta població: l'adaptació de l'habitatge i la seva accessibilitat. A més, també es posa atenció en la idoneïtat de la mida dels habitatges de la població gran, observant la incidència de la sobreocupació i la infraocupació en les seves llars. Finalment, es fa una breu anàlisi de la incidència de la mobilitat residencial entre les persones grans.

Per a respondre les preguntes que guien aquest informe s'han utilitzat diferents fonts de dades, tant d'enquesta com de registres administratius. La principal font de dades ha estat les *Estadístiques metropolitanes de condicions de vida* (EMCV), que conté informació molt rica tant sobre ingressos i condicions econòmiques com sobre habitatge i els seus costos associats. Per altra banda, també s'ha utilitzat l'*Enquesta Sociodemogràfica* de Barcelona per poder territorialitzar alguns fenòmens a nivell de districte, com la incidència de la privació material o dels règim de tinença, i l'*Encuesta de características esenciales de la población y las viviendas* (ECEPOV), elaborada per l'Institut Nacional de Estadística (INE), per estudiar aspectes de l'accessibilitat i adaptació dels habitatges de les persones grans i poder relacionar-los amb l'estat de salut de la població que hi resideix. A més, s'han utilitzat dades administratives ofertes per diferents administracions, des de dades de pensions provinents de la Seguretat Social fins a dades de moviments residencials provinents del padró municipal.

L'ús d'aquesta pluralitat de dades permet oferir una bona panoràmica dels fenòmens d'interès d'aquest informe. Tot i això, convé assenyalar alguns límits d'aquesta recerca. En primer terme, cal remarcar que l'estudi analitza la situació de les persones grans que viuen en habitatges, i no inclou aquelles que ho fan en entorns institucionalitzats com residències¹, ja que les enquestes utilitzades no inclouen població resident en habitatges col·lectius. Similarment, tampoc permeten analitzar les situacions més crítiques d'exclusió residencial, ja que tampoc queden recollides en aquest tipus d'enquestes. En segon terme, la mida mostral d'algunes fonts de dades, especialment les EMCV, dificulta la realització d'algunes anàlisis detallades sobre les persones grans de Barcelona, especialment si es vol posar el focus en algun subgrups d'aquesta població (per exemple, persones propietàries amb pagaments pendents del crèdit hipotecari, persones d'origen estranger o dones llogateres de 75 anys i més).

Per poder superar alguns dels límits anteriorment descrits seria desitjable disposar d'una enquesta específicament dissenyada per conèixer les condicions de vida, els hàbits i altres aspectes rellevants de la vida de les persones grans, similar a la que ja realitza l'Ajuntament de Barcelona per a la població jove de la

¹ Actualment no hi ha dades precises del total de persones grans que viuen a residències a la ciutat de Barcelona. La informació més aproximada disponible és el número total de places residencials existents a la ciutat. Segons dades del Consorci de Serveis Socials de Barcelona, hi havia, a data d'octubre de 2023, 14.232 places residencials a la ciutat de Barcelona.

ciutat². Una enquesta d'aquestes característiques permetria disposar d'una mida mostral més àmplia i d'un disseny mostral específicament dissenyat per a ser representatiu de la població gran de la ciutat. De la mateixa manera, es podrien incloure preguntes específiques d'interès especial per conèixer aspectes rellevants de la vida de les persones grans. Per exemple, més detalls sobre l'adequació dels habitatges a les necessitats de la vellesa, l'estat de salut i els nivells d'autonomia o dependència, els nivells de coneixement, us i valoració de diferents serveis, els vincles amb la comunitat i nivells de solitud no desitjada, etc. Tot plegat facilitaria realitzar alguns de les anàlisis que no s'han pogut fer en aquest informe per manca de dades disponibles.

² L'Ajuntament de Barcelona ja elabora una enquesta específica per a conèixer els hàbits, condicions de vida, experiències, actituds i opinions de la població jove de la ciutat, l'Enquesta de Joventut de Barcelona (EJOB)

2. La situació socioeconòmica de les persones grans de Barcelona

En aquesta secció s'analitza la situació socioeconòmica de la població de 65 anys i més de Barcelona, amb un interès específic en les situacions de vulnerabilitat econòmica. La secció pretén donar resposta a un seguit de preguntes clau: Quina és la situació econòmica de les persones grans de Barcelona? Com és la situació en relació a la d'altres grups d'edat? Com ha evolucionat en els darrers anys i com pot evolucionar en els propers? Com s'explica aquesta evolució? Actualment, quins són els grups socials més exposats a la vulnerabilitat econòmica entre les persones grans de la ciutat?

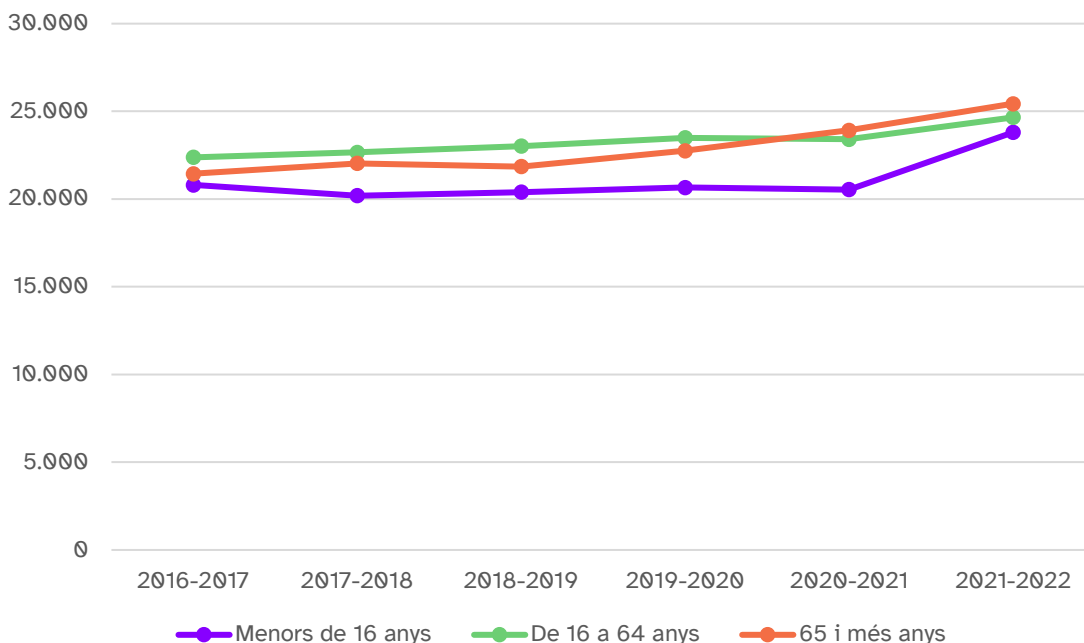
La secció mostra que, en termes generals, la població gran de Barcelona té una bona situació econòmica, fet que es tradueix en uns baixos nivells de vulnerabilitat econòmica en comparació a la resta de grups d'edat. Aquest benestar econòmic respon, en bona mesura, a l'increment de les pensions en les darreres dècades, fruit de la incorporació al col·lectiu de persones grans de generacions que perceben més i millors pensions degut al canvi de l'estructura de classes de la ciutat i a l'increment de dones que han tingut una participació continuada al mercat de treball formal. També a l'increment de llars de persones grans amb dobles ingressos.

Tot i així, les anàlisis mostren que hi ha una proporció considerable de població gran que pateix situacions de vulnerabilitat econòmica. Per exemple, un 17,8 % de les persones grans de la ciutat es troben en situació de risc de pobresa i un 8,9 % pateix privació material i social severa. En aquest cas, la pobresa està associada a eixos de desigualtat com el gènere, l'edat i la composició familiar, que fan que alguns perfils estiguin especialment exposats a riscos socioeconòmics, com per exemple dones de més de 75 anys que viuen soles. A més, també, hi ha casos en què coincideixen diversos factors de risc social, fent que algunes persones pateixin situacions especialment greus de vulnerabilitat. Un 2,5 % de la població gran de la ciutat viu sola, es troba en situació de risc de pobresa i pateix sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge de forma simultània.

2.1. L'evolució de la renda de les persones grans

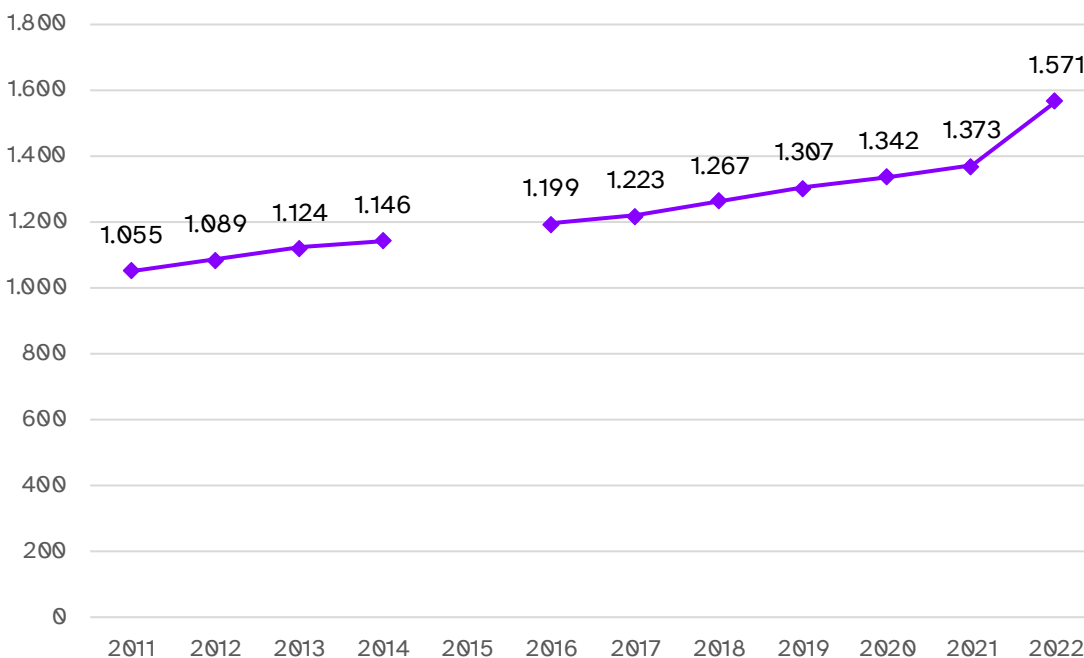
Actualment, la renda de les persones grans de Barcelona és, de mitjana, més elevada que la de la resta de grups d'edat de la ciutat, com es pot observar al Gràfic 1. Aquesta situació, però, no ha estat sempre així. Al contrari, històricament els ingressos de les persones grans havien estat inferiors als de la resta de la població (Pérez Díaz, 2003; Sarasa, 2007). Tanmateix, en les darreres dècades hi ha hagut canvis importants en els ingressos de les persones grans que els han dut a millorar significativament la seva situació socioeconòmica en relació a la resta de la població. En aquest apartat s'analitzen els elements que expliquen aquest canvi de tendència. Es destaquen tres efectes cohort, és a dir, canvis generacionals en la població de 65 anys i més que han fet millorar els seus ingressos. Concretament, s'analitza la influència dels canvis en l'estructura de classes, de la major participació de les dones en el mercat de treball formal i de l'increment de llars de dobles ingressos entre la població gran. Aquests aspectes ja eren notables l'any 2016-2017 (Porcel i Antón-Alonso, 2018), però en el darrer lustre s'han consolidat i accentuat. Addicionalment, cal tenir present l'efecte de les successives revaloritzacions de les pensions, que ha permès un creixement sostingut de les pensions i ha mitigat els efectes de la crisi pandèmica i el procés inflacionari.

Gràfic 1: Renda mitjana anual per unitat de consum (euros). Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017 – 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 – 2021-2022.

Gràfic 2: Pensió de jubilació contributiva mitjana (euros corrents)*. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 – 2022

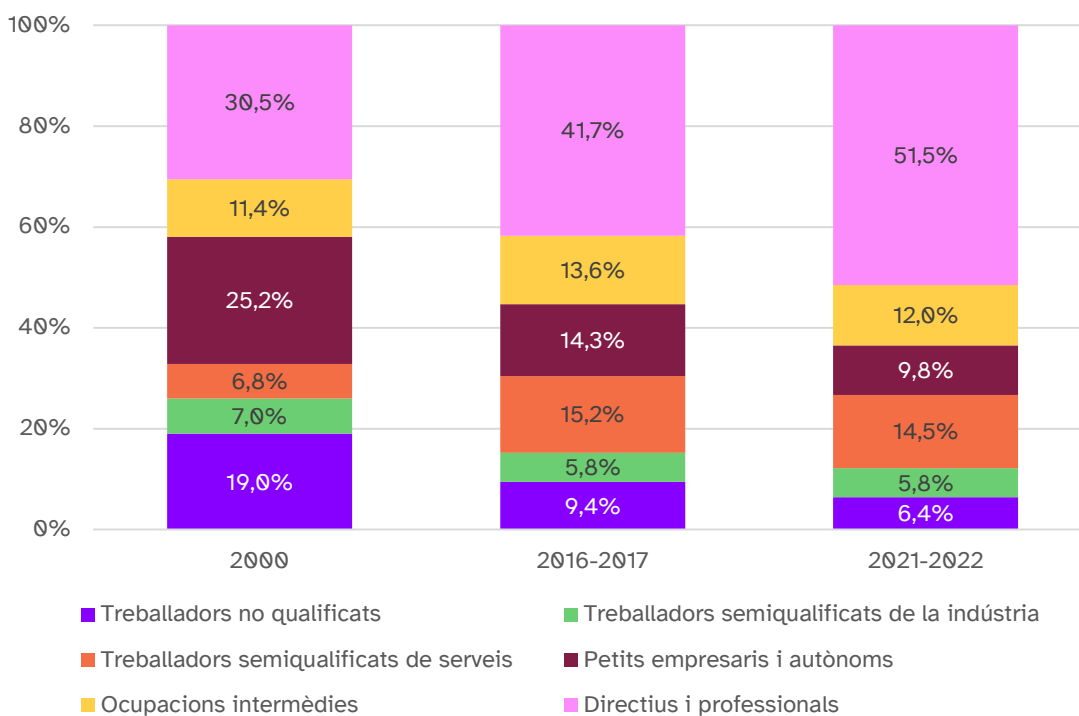
*S'inclouen tots els règims de cotització. Les dades fan referència al mes de desembre. No hi ha dades disponibles per l'any 2015.
Font: Idescat, a partir de dades de l'Institut Nacional de la Seguretat Social (INSS).

Els ingressos de la població gran de Barcelona provenen majoritàriament de les pensions, que representen més de dues terceres parts dels seus ingressos. Aquests ingressos han augmentat significativament els darrers anys. Com mostra el Gràfic 2, la pensió de jubilació mitjana s'ha incrementat molt notablement, passant de 1.055 € l'any 2011 a 1.571 € l'any 2022, la qual cosa representa un increment del 48,9 % en termes nominals. Només una part d'aquest increment es pot explicar per la revalorització de les pensions. L'increment de la pensió mitjana, està influenciat també per l'arribada a l'edat de 65 anys i més de cohorts amb més pensions de jubilació i més elevades. Dos fenòmens han estat essencials perquè es produís aquest canvi: les generacions que han arribat a la jubilació en les darreres dècades ho han fet amb categories ocupacionals més elevades i alhora són les primeres que han completat un cicle laboral amb cotitzacions sense interrupcions (Pérez Díaz, 2003; Porcel i Antón-Alonso, 2018).

2.1.1. CANVIS EN L'ESTRUCTURA DE CLASSES

Un element fonamental per entendre aquesta pujada de les pensions de jubilació és el fet que la població que ha arribat a l'edat de jubilació en les darreres dècades ho ha fet amb uns salaris notablement més alts que les anteriors. Bona part d'aquest canvi s'explica per la composició de classe de les cohorts que s'han jubilat en les darreres dècades, on han guanyat pes relatiu classes amb majors ingressos de fonts del treball. El Gràfic 3 mostra el percentatge de persones en edats properes a la jubilació en cada categoria ocupacional. Es pot constatar l'increment del personal *directiu i professional*, amb ingressos mitjans més elevats, que ha passat de representar el 30,5 % de la població ocupada de 55 anys i més a representar-ne el 51,5 %. En contrast, la població amb ocupacions que no requereixen qualificació, que té ingressos mitjans més baixos, ha disminuït el seu pes relatiu, passant d'un 19,0 % l'any 2000 a un 6,4 % l'any 2021-2022.

Gràfic 3: Classificació Socioeconòmica (ESeC). Població de 55 anys i més. Barcelona, 2000, 2016-2017 i 2021-2022

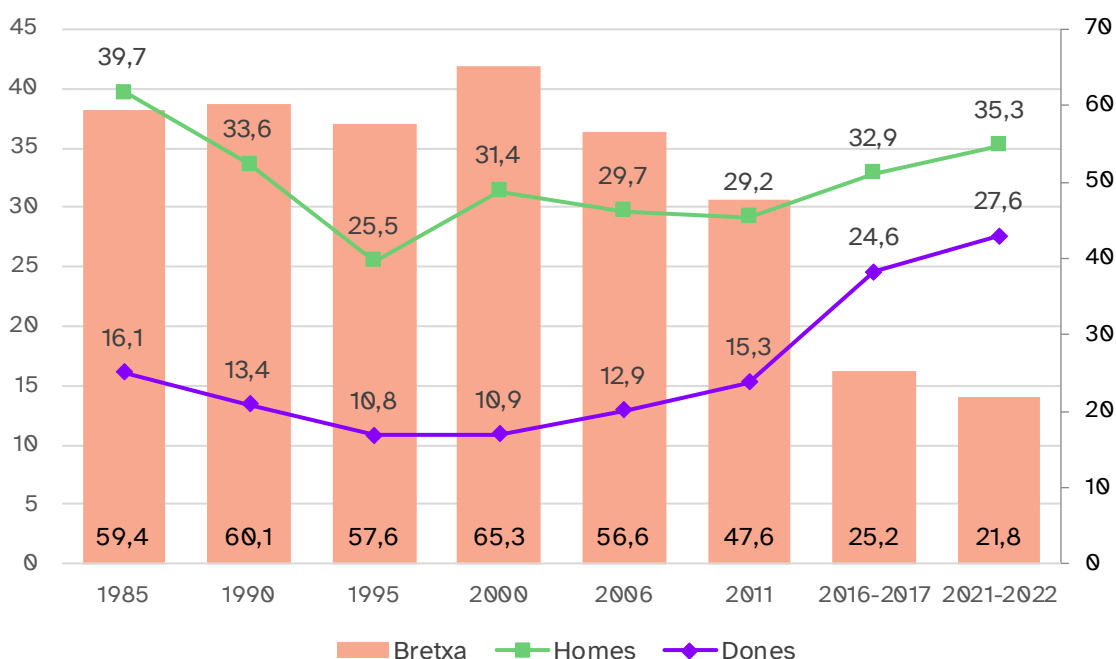

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2021-2022.

2.1.2. INCREMENT DELS INGRESSOS DE LES DONES GRANS

Un altre factor amb un fort impacte sobre els ingressos de la població gran ha estat la incorporació al col·lectiu de generacions en què les dones han tingut una major participació al mercat laboral formal i uns salaris més alts. Ambdós factors han contribuït a incrementar les pensions de jubilació de les dones. El Gràfic 4 mostra l'evolució de la taxa d'activitat d'homes i de dones de 55 anys i més i de la bretxa de gènere en l'activitat entre 1985 i l'any 2021-2022. Es pot constatar com s'ha incrementat notablement la taxa d'activitat femenina a partir del canvi de segle, passant del 10,9 % l'any 2000 al 27,6 % l'any 2021-2022. Similarment, el gràfic mostra la dràstica reducció en la bretxa de gènere en activitat, que va passar d'un 65,3 % l'any 2000 a un 21,8 % l'any 2021-2022.

Gràfic 4: Taxa d'activitat segons sexe i bretxa de gènere en l'activitat. Població de 55 anys i més. Barcelona 1985 – 2021-2022

*L'eix de l'esquerra representa la taxa d'activitat. L'eix de la dreta la bretxa de gènere en activitat.

Fonts: Institut Metròpoli, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1985, 1990, 1995 i 2000; Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 i 2021-2022.

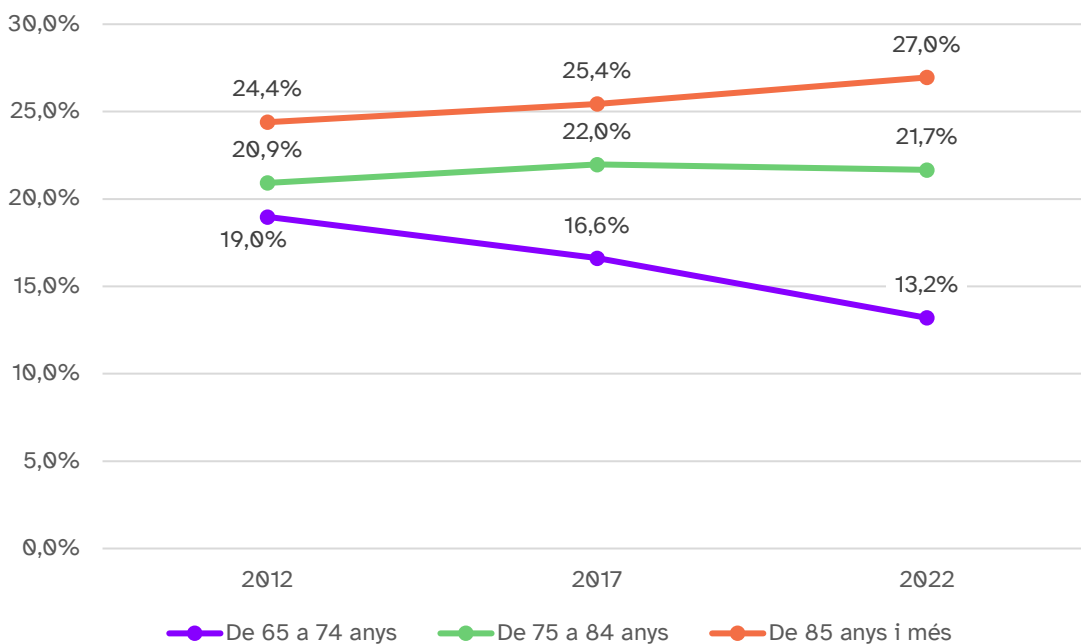
Aquests canvis s'han traslladat a la quantia de les pensions de jubilació, que han augmentat de forma especialment pronunciada entre les dones de generacions més joves. La Taula 1 mostra l'evolució de les pensions d'homes i de dones per grups d'edat. S'hi pot constatar que les pensions de jubilació de les dones de generacions més joves són les que més han augmentat, passant de 754 € l'any 2012 a 1.321 € l'any 2022. Això implica un increment del 75 % en 10 anys. En comparació, les pensions dels homes d'aquella mateixa edat han incrementat només un 33 %. Aquesta diferència en els increments de les pensions ha comportat una reducció significativa de la bretxa de gènere en les pensions de jubilació de les persones d'entre 65 i 74 anys, com mostra el Gràfic 5. En global, l'increment de les pensions de les dones ha contribuït a l'augment dels ingressos de les llars de persones de més de 65 anys. Aquesta reducció afecta a dia d'avui a les generacions més joves de la població gran, però anirà fent-se extensiva al conjunt del col·lectiu amb el pas dels anys.

Taula 1: Pensió de jubilació mitjana per grups d'edat i sexe i variació percentual. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2012, 2017 i 2022

		2012	2017	2022	Variació 2012 - 2022
Homes	De 65 a 74 anys	1.386	1.499	1.849	33%
	De 75 a 84 anys	1.136	1.285	1.723	52%
	De 85 anys i més	987	1.115	1.439	46%
Dones	De 65 a 74 anys	754	928	1.321	75%
	De 75 a 84 anys	602	652	908	51%
	De 85 anys i més	544	583	713	31%

Font: Idescat, a partir de dades de l'INSS.

Gràfic 5: Bretxa de gènere en les pensions de jubilació per grups d'edat. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2012, 2017 i 2022

Font: Idescat, a partir de dades de l'INSS.

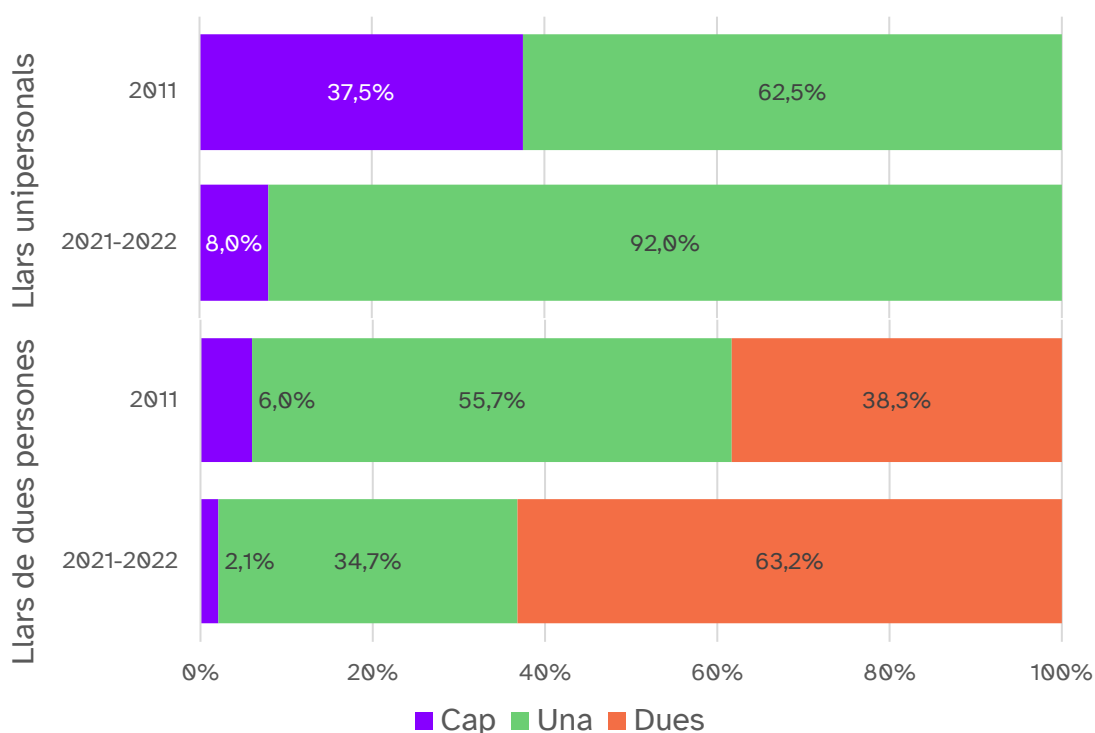
2.1.3. INCREMENT DE LES LLARS DE DOBLES INGRESSOS

Un altre fenomen que ha contribuït notablement a l'increment dels ingressos mitjans de la població de 65 anys i més ha estat l'increment del número de llars amb dobles ingressos. Aquest increment ha estat provocat per dos elements. Per una banda, per l'augment de dones que reben pensions de jubilació de quantia substantiva, com s'ha vist en l'apartat anterior. Per l'altra, per l'augment de l'esperança de vida entre la població gran. L'any 2000, l'esperança de vida al néixer de la població de Catalunya era, segons dades de l'Idescat, de 76,2 anys entre els homes i de 80,8 anys entre les dones. En canvi, l'any 2021 era de 80,7 i 86,3 anys, respectivament.

Això implica un augment de 4,5 anys pels homes i de 5,6 anys per les dones. Aquests increments permeten que es mantinguin durant més temps els dobles ingressos entre la població de 65 anys i més.

El Gràfic 6 il·lustra aquest canvi. S'hi pot observar l'evolució del nombre de persones que reben ingressos substantius³ en les llars unipersonals o en llars formades per dues persones de 65 anys i més. Es pot constatar com s'han reduït els baixos ingressos en les llars unipersonals, i també com han minvat molt significativament les llars de dues persones de més de 65 anys en què només un dels dos components tenia ingressos superiors a l'índex de renda de suficiència de Catalunya (IRSC).

Gràfic 6: Nombre de persones amb ingressos superiors a l'IRSC en llars unipersonals o de dues persones de 65 anys i més. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 i 2021-2022

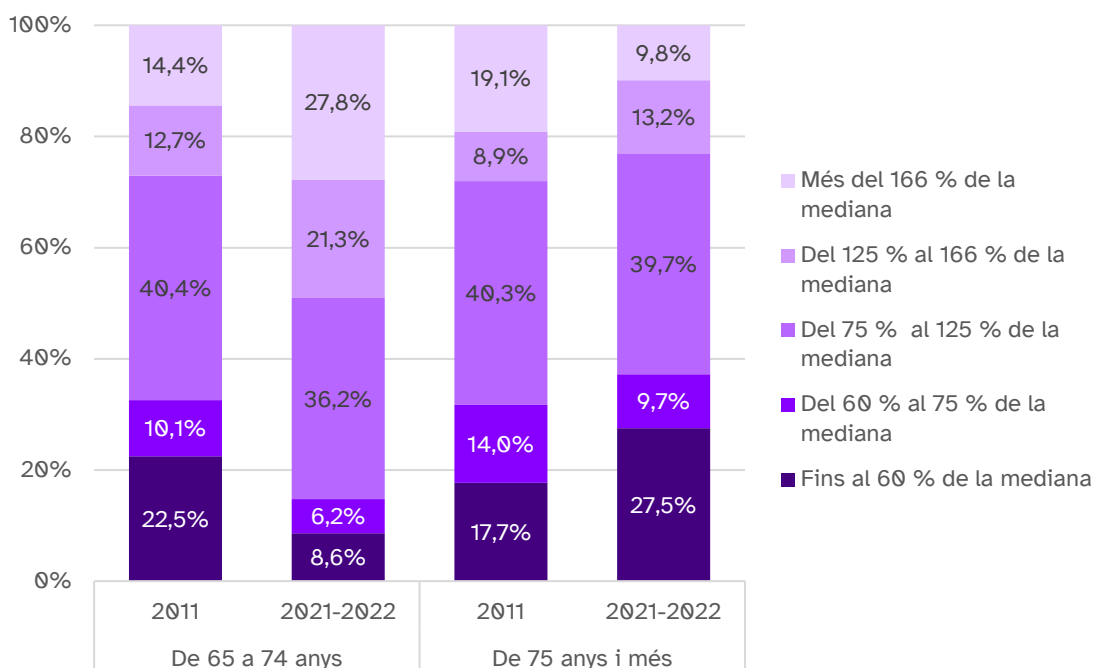
Font: Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Estadístiques metropolitaness sobre condicions de vida, 2016-2017 i 2021-2022.

Convé destacar que aquests tres grans canvis que s'han descrit afecten principalment a les cohorts que s'han incorporat al col·lectiu de població gran recentment. El Gràfic 7 mostra l'evolució dels estrats de renda⁴ de les persones grans entre 2011 i 2022. Es pot comprovar que, entre les persones de 65 a 74 anys, ha disminuït de forma molt destacada la proporció de gent amb ingressos inferiors al 75 % de la mediana en favor de la proporció de gent amb ingressos alts i molt alts (més del 125 % o del 166 % de la mediana). Aquest canvi no s'ha produït entre la població més envellida. Al contrari, entre la població de 75 anys i més, la proporció d'individus amb ingressos inferiors al llindar de risc de pobresa (menys del 60 % de la mediana) o amb ingressos precaris (menys del 75 % de la mediana) han augmentat.

³ S'han considerat ingressos substantius aquells que superen l'indicador de renda de suficiència de Catalunya (IRSC). Cal tenir present que l'IRSC va estar congelat durant aquest període, de forma que part de l'increment del número d'ingressos superiors a l'indicador es deu a la revalorització de les pensions.

⁴ Aquesta estratificació segons nivells de renda està basada en l'estudi de Whelan, Russell i Maître (2016).

Gràfic 7: Població segons edat i estrats de renda*. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 i 2021-2022

*Estrats de renda definits a partir e la mediana d'ingressos del conjunt de la població de Barcelona

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Estadístiques metropolitananes sobre condicions de vida, 2021-2022.

2.2. Desigualtat i pobresa entre les persones grans

En l'apartat anterior s'ha analitzat l'evolució del nivell de renda de la població gran. Tot i així, les persones grans no formen un col·lectiu homogeni, sinó que està travessat per desigualtats econòmiques importants. Aquestes desigualtats provoquen que una part gens menyspreable de la població gran de la ciutat pateixi dificultats econòmiques i s'enfronti a diferents riscos socials. En aquest apartat, s'analitza en primer terme el nivell actual de desigualtat de renda, així la incidència de riscos econòmics entre les persones grans, fonamentalment el risc de pobresa i les situacions de privació material i social. Posteriorment s'analitza l'evolució històrica dels riscos econòmics entre la població gran i, a continuació, com aquests estan influenciats per eixos de desigualtat social com el gènere, l'edat o la composició de la llar. Finalment es quantifiquen les situacions de màxima vulnerabilitat econòmica en que persones grans estan exposades de forma simultània a diferents riscos socio-econòmics.

2.2.1. DESIGUALTAT DE RENDA I RISCOS ECONÒMICS A LA BARCELONA ACTUAL

Com s'ha comentat, el col·lectiu de població gran no és homogeni, sinó que hi ha desigualtats econòmiques en el seu si. El nivell de desigualtat de renda entre la població gran de la ciutat, mesurat a través de l'índex de Gini⁵, es va situar l'any 2021-2022 en el 29,6 %, com es pot observar a la Taula 2. És un nivell inferior a l'existent entre la població d'entre 16 i 64 anys (33,4 %) i entre la població de menys de 16 anys (36,5 %). Aquest fet es deu a la important proporció dels ingressos de les persones grans que provenen de pensions de jubilació.

⁵ L'índex de Gini mesura el nivell de desigualtat global en una societat o en un grup. Per a més detalls sobre l'índex, consulti's l'annex metodològic.

Aquestes tenen un efecte igualador, ja que estan limitades tant en la seva quantia mínima com màxima. Tot i així, convé tenir present que les desigualtats en les condicions materials de vida de les persones grans, però, també responen a desigualtats en les necessitats. Com es veurà en detall més endavant, aspectes com els costos de l'habitatge, molt condicionats pel règim de tinença, generen una gran diversitat de situacions en quan els nivells de vulnerabilitat socioeconòmica que pateix la població gran de la ciutat.

Taula 2: Índex de Gini segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2011, 2016-2017 i 2021-2022

	2011	2016-2017	2021-2022
Menors de 16 anys	33,0%	34,5%	36,5%
De 16 a 64 anys	35,7%	33,8%	33,4%
De 65 anys i més	30,8%	32%	29,6%
Total	34,6%	33,2%	33,1%

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017 i 2021-2022.

Les desigualtats existents en les persones grans comporten que una part important de la població gran de la ciutat de Barcelona es trobi en situacions de dificultats econòmiques: un 17,8 % de la població gran es troba en situació de risc de pobresa i un 5,7 % pateix privació material i social severa. Tot i així, convé destacar que la incidència d'aquestes problemàtiques és menor entre la població de 65 anys i més que entre la resta de la població. Així ho revelen els principals indicadors per conèixer aquestes situacions: les taxes de risc de pobresa i l'índex de privació material i social severa⁶ (veure Taula 3). La menor vulnerabilitat econòmica de la les persones grans s'explica, en gran mesura, per l'evolució dels seus ingressos, que s'ha analitzat a l'apartat anterior.

Taula 3: Risc de pobresa i privació material i social severa per grups d'edat. Total població. Barcelona, 2021-2022

	Taxa de risc de pobresa	Taxa de risc de pobresa severa	Privació material i social severa
Menors de 16 anys	28,6	12,9	13,0*
De 16 a 64 anys	22,5	9,4	8,9
De 65 anys i més	17,8	6,1	5,7
Total	22,3	9,2	8,8

* Es tracta d'infants que viuen en llars amb carència material i social severa.

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2021-2022.

Si s'analitza la privació material més en detall a partir dels ítems que configuren l'índex de privació material i social, es pot observar que n'hi ha alguns amb molta incidència entre les persones grans (Taula 4). En aquest

⁶ La taxa de privació material i social severa és un indicador dissenyat per l'Eurostat. Hi ha dades disponibles de la privació material de la població de Barcelona des de l'any 2016-2017. Per més detalls sobre l'indicador, consulti's l'annex metodològic.

sentit, destaquen *no poder anar de vacances una setmana a l'any* (27,6 %), *no poder fer front a una despesa imprevista* (25,2 %), *no poder reemplaçar els mobles desgastats* (20,5 %). En canvi, altres ítems tenen una incidència residual, com *no poder disposar de dos parells de sabates adequades a l'època de l'any* (1,7 %), *no poder menjar proteïna de qualitat almenys cada dos dies* (1,8 %) o *no poder disposar d'internet per ús personal a la llar* (2,2 %).

Taula 4: Població afectada per privacions materials i socials per grup d'edat (%). Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021-2022

Ítems de privació material	Taxa de privació
Fer front puntualment a les despeses de l'habitatge i compres ajornades	6,0
Mantenir l'habitatge a una temperatura adient	15,9
Assumir despeses imprevistes	25,2
Menjar proteïna de qualitat almenys cada dos dies	1,8
Anar de vacances almenys una setmana a l'any	27,6
Disposar de rentadora	4,9
Reemplaçar els mobles desgastats	20,5
Substituir la roba malmesa	6,2
Disposar de dos parells sabates adequades	1,7
Reunir-se amb amics o familiars per dinar o prendre quelcom	6,8
Participar regularment en activitats d'oci	11,1
Gastar una petita quantitat de diners en un/a mateix/a	11,4
Disposar de connexió a internet	2,2

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2021-2022.

El risc de la població gran barcelonina de patir pobresa està relacionat de forma molt destacada amb tres eixos de desigualtat⁷: l'edat, el gènere i la composició de la llar. Així, el perfil estereotípic de persona gran que pateix dificultats econòmiques és el d'una dona de més de 74 anys que viu sola. La Taula 5 representa la taxa de risc de pobresa de diferents perfils socials. Es pot observar que el risc és molt més elevat entre les dones (20,4% de risc de pobresa, 6,2 punts més que els homes), entre la població de 75 anys i més (27,5 % de risc, 18,9 punts més que la població de 65 a 74 anys) i entre les persones grans que viuen soles (26 % de risc, més

⁷ Altres eixos de desigualtat que tenen gran impacte en la desigualtat d'ingressos de la població Barcelonina tenen la mateixa influència entre les persones grans de la ciutat. Cal destacar el lloc de naixement, que contribueix a explicar bona part de la desigualtat econòmica a Barcelona (vegi's Garcia-Muniesa i Porcel (2023)). Tot i així, el percentatge de població gran nascuda a l'estranger és molt inferior al de la resta de grups d'edat: segons dades de les Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, l'any 2021-2022 havien nascut a l'estranger un 5,3 % de les persones de 65 anys i més, mentre que ho havien fet un 33,8 % de la població d'entre 16 i 64 anys i un 49,0 % de les persones menors de 16 anys. Així doncs, la contribució de l'origen a les desigualtats entre la població gran és notablement inferior. A més, donada limitada presència de persones grans d'origen estranger, la mida mostral de les Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida és insuficient per fer un anàlisi estadística sobre la influència de l'origen geogràfic en les principals variables d'interès d'aquest estudi (ingressos, vulnerabilitat econòmica, i habitatge). Per estudiar aquesta relació caldrien enquestes amb major mida mostral per a la població de 65 anys i més o utilitzar aproximacions de caràcter qualitatiu que queden fora de les possibilitats d'aquest estudi.

de 10 punts més que la població gran que viu en llars pluripersonals).

Taula 5: Taxa de risc de pobresa segons eixos de desigualtat. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021-2022

Sexe	Homes	14,2
	Dones	20,4
Edat	De 65 a 74 anys	8,6
	De 75 anys i més	27,5
Composició de la llar	Unipersonal	26,0
	Dos o més persones de 65 anys i més	13,3
	Conviu amb persones de menys de 65 anys	16,5

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2021-2022.

Aquests tres elements tenen efectes independents, però també combinats. Per una banda, com s'ha vist a l'apartat anterior, les dones grans tendeixen a percebre pensions de jubilació més baixes, ja que la seva participació al mercat de treball formal va ser inferior a la dels homes i amb salaris inferiors. D'altra banda, les persones de 75 anys i més tenen de mitjana pensions més baixes que les generacions d'entre 65 i 74 anys. Això es deu en gran mesura a que els salaris de les generacions més joves han sigut més alts, especialment entre les dones, que han participat més en el mercat de treball formal. Finalment, la població que viu sola té un sol ingrés i tendeix a ser baix justament perquè els tres eixos tenen un efecte acumulatiu. Entre la població més gran que viu sola hi tenen molta presència dones de 75 i més anys que per efecte del gènere i la generació van tenir una nul·la o baixa participació en el mercat laboral formal. Conseqüentment, els seus ingressos provenen majoritàriament de pensions de supervivència i de pensions no contributives, que són notablement inferiors a les pensions de jubilació. Com en el cas de la pobresa monetària, la privació material també afecta de forma desigual a la població gran, tot i que les diferències entre grups són menors. La Taula 6 mostra les diferències en els nivells de privació segons els eixos de desigualtat destacats: gènere, edat i composició de la llar.

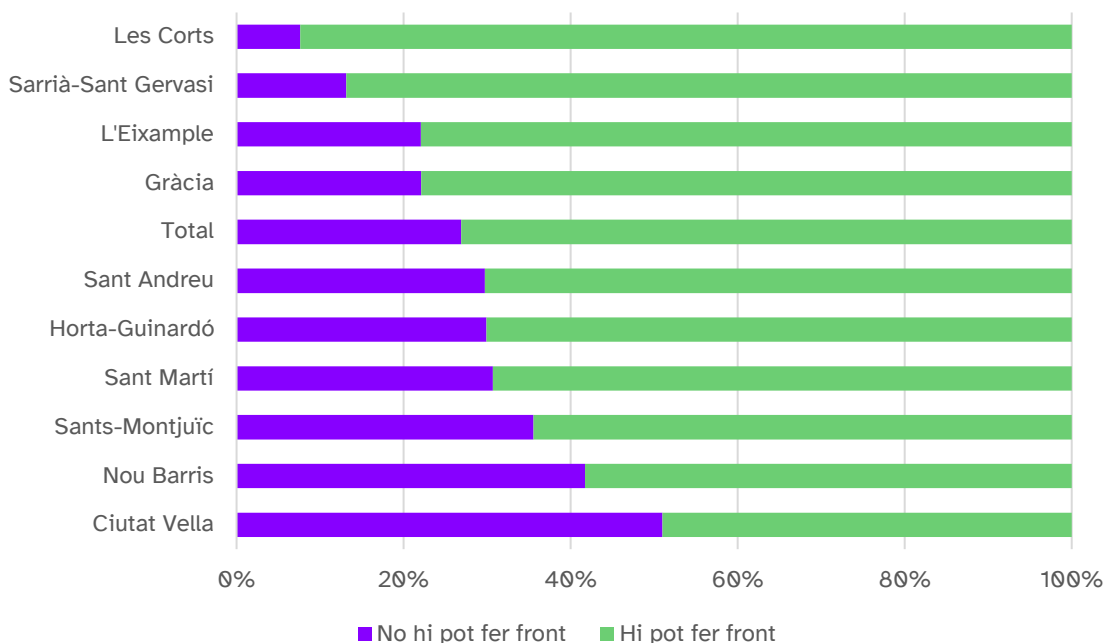
La desigualtat en la privació material de la població gran també es pot copsar a nivell territorial. Per exemple, l'estrès econòmic de les persones grans és molt més elevat a alguns districtes de la ciutat que a d'altres. Així, el percentatge de població gran que no pot fer front a una despesa imprevista de 700 euros és molt elevat a districtes com Ciutat Vella (51,0 %) o Nou Barris (41,7 %), mentre que en altres districtes com Sarrià-Sant Gervasi o Les Corts afecta a molta menys població (13,1 % i 7,6 % respectivament). El Gràfic 8 mostra aquestes diferències entre districtes.

Taula 6: Privació material i social severa i moderada segons eixos de desigualtat. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021-2022

		Privació Severa	Privació Moderada
Sexe	Homes	4,5	8,0
	Dones	6,6	14,1
Edat	De 65 a 74 anys	5,2	10,1
	De 75 anys i més	6,3	13,1
Composició de la llar	Unipersonal	6,1	11,6
	Dos o més persones de 65 anys i més	3,8	7,9
	Conviu amb persones de menys de 65 anys	8,0	16,3

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2021-2022.

Gràfic 8: Població gran que no pot fer front a una despesa imprevista de 700 euros (%). Població de 65 anys i més. Barcelona, 2022

Font: Ajuntament de Barcelona, Enquesta sociodemogràfica de Barcelona, 2022.

2.2.2. LA TRANSFORMACIÓ DE L'ESTRUCTURA DE LA POBRESA

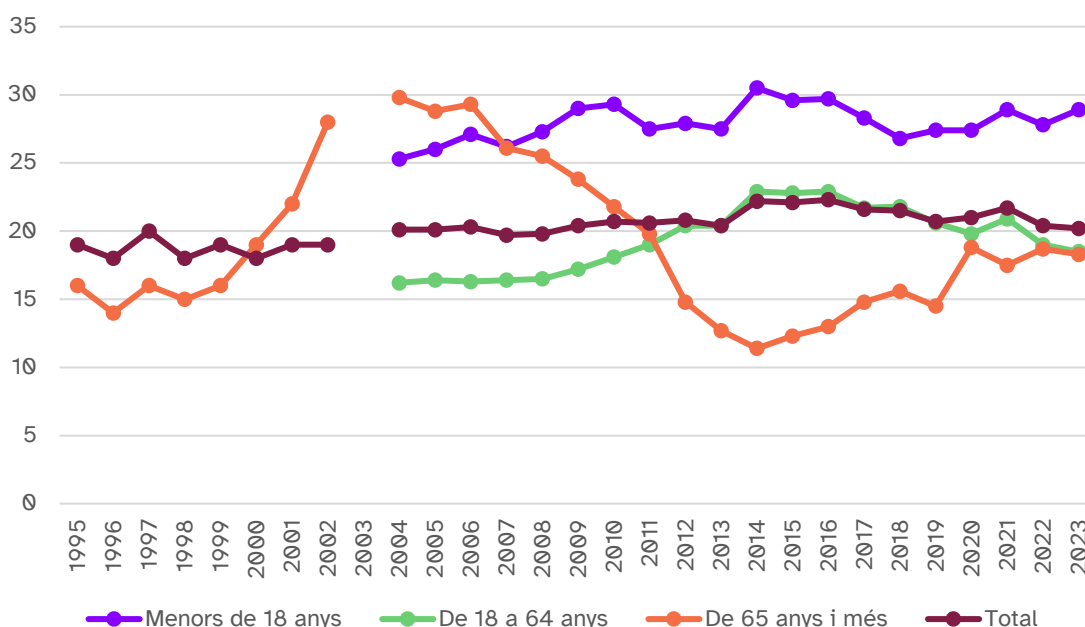
La situació actual, en què les persones grans tenen millor posició econòmica en comparació amb la resta de la població, contrasta amb la posició de majors dificultats econòmiques que històricament havia tingut la població de 65 anys i més. Abans, l'alta incidència de riscos econòmics entre la població gran es devia, en

gran part a dos aspectes clau. En primer lloc, a que les pensions de jubilació havien estat històricament inferiors als ingressos del treball (Pérez Díaz, 2003; Sarasa, 2007). En segon lloc, a l'alta proporció de llars unipersonals formades per dones grans que, de mitjana, tenien pensions especialment baixes, en bona mesura provinents de pensions de supervivència (Porcel i Antón-Alonso, 2018).

Cal destacar, també, que la situació econòmica relativa de la població gran ha tendit a canviar en funció dels cicles econòmics. Així, la seva vulnerabilitat econòmica tendeix a augmentar en relació amb la població d'altres grups d'edat en èpoques de creixement econòmic, quan la població en edat activa millora els seus ingressos gràcies a la menor incidència de l'atur i a l'increment de rendes del treball. Al contrari, la vulnerabilitat econòmica relativa de la població gran tendeix a disminuir en moments de crisi econòmica, ja que els seus ingressos, que provenen majoritàriament del sistema de pensions, no es veuen exposats als xocs econòmics en la mateixa mesura que els ingressos que provenen de l'activitat laboral. En contextos de crisi, per tant, la disminució dels riscos econòmics entre la població gran pot reflectir, no tant una millora en la seva capacitat econòmica real, com el fet que la seva situació simplement no empitjora o empitjora menys que la de la resta de grups d'edat (Sarasa, 2007).

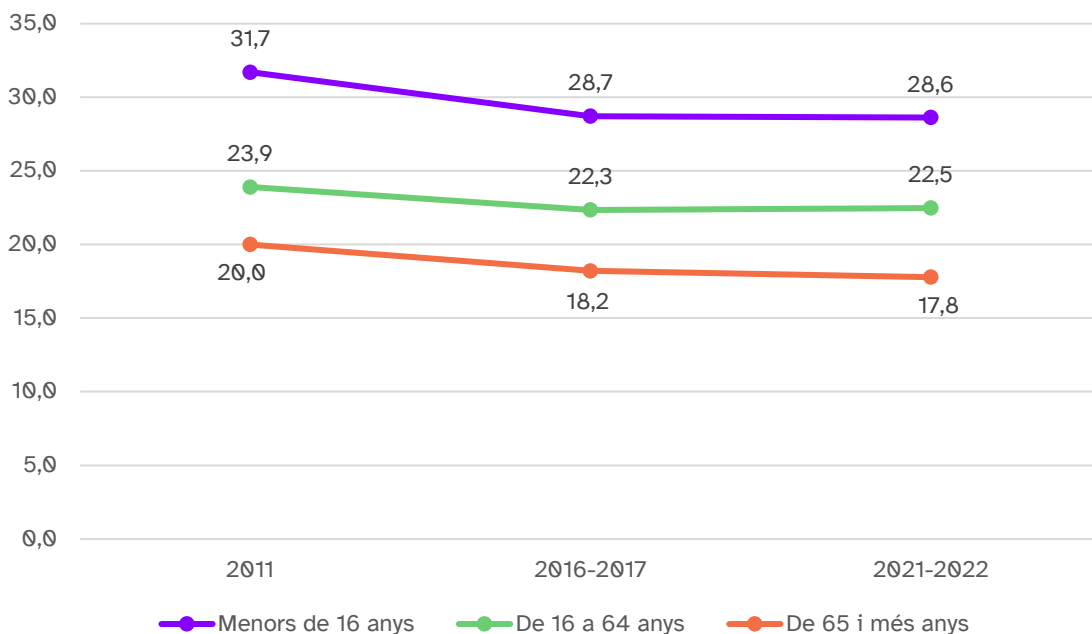
El Gràfic 9 mostra aquesta evolució cíclica a través de la taxa de risc de pobresa de la població espanyola segons grups d'edat des dels anys 90 fins a l'actualitat. Es pot observar que la posició relativa de la població gran millora en contextos de crisi econòmica i empitjora en períodes d'expansió. Des de l'any 2014, en el context de recuperació econòmica posterior a la crisi financera, el nivell de pobresa relativa de la població de més de 65 anys ha repuntat, però cal destacar que, a diferència d'altres moments històrics de creixement, s'ha mantingut per sota de la mitjana. Malauradament, per al municipi de Barcelona no es disposa d'una sèrie de dades tant extensa. Tot i així, es pot analitzar l'evolució dels nivells del risc de pobresa per edats des de l'any 2011. En el cas de la població gran de Barcelona es constata que el risc de pobresa s'ha mantingut baix en termes relatius a altres grups d'edat, també en el context recuperació econòmica posterior a la crisi financera, tal com il·lustra el Gràfic 10.

Gràfic 9: Taxa de risc de pobresa per grups d'edat. Total població. Espanya, 1995 – 2021-2023

Font: Eurostat, Panel de Hogares de la Unión Europea (PHOGUE), 1995-2002; Eurostat, European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), 2004-2023.

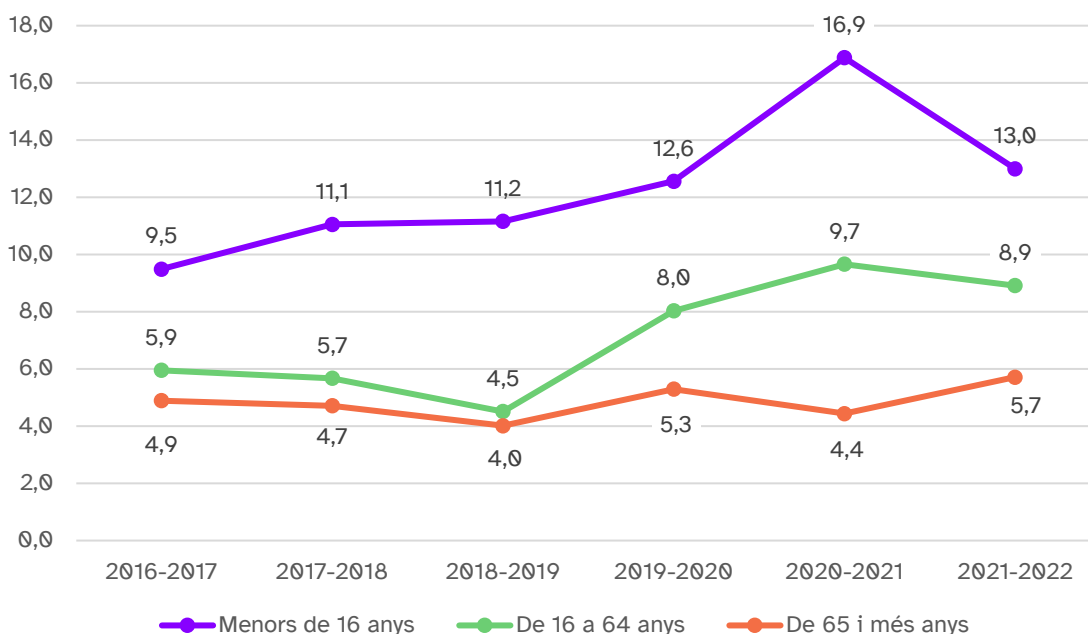
Gràfic 10: Taxa de risc de pobresa per grups d'edat. Total població. Barcelona, 2011 – 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 i 2021-2022.

Com ja s'ha vist abans, la privació material i social també té menys incidència entre les persones grans de Barcelona. Es tracta de població que, per motius econòmics, no es pot permetre accedir a béns i serveis o participar en activitats considerades necessàries i desitjables per a una vida adequada. La taxa de privació material i social severa per tant, considera la situació econòmica dels individus més enllà dels seus ingressos, més aviat des de la perspectiva de la seva capacitat de consum. Els nivells de privació material i social, analitzats per grups d'edat, indiquen que la població de més de 65 anys de la ciutat era, ja l'any 2016-2017, la que menors nivells de privació patia. Des de llavors, la bretxa respecte a la resta de grups d'edat ha augmentat, ja que la població gran ha estat la que ha vist empitjorar menys la seva situació en el període comprès entre 2016-2017 a 2021-2022, mentre que la privació material i social ha augmentat considerablement per la resta de grups d'edat a partir de l'impacte de la pandèmia.

Gràfic 11: Privació material i social severa per grups d'edat. Total població. Barcelona, 2016-2017 — 2021-2022

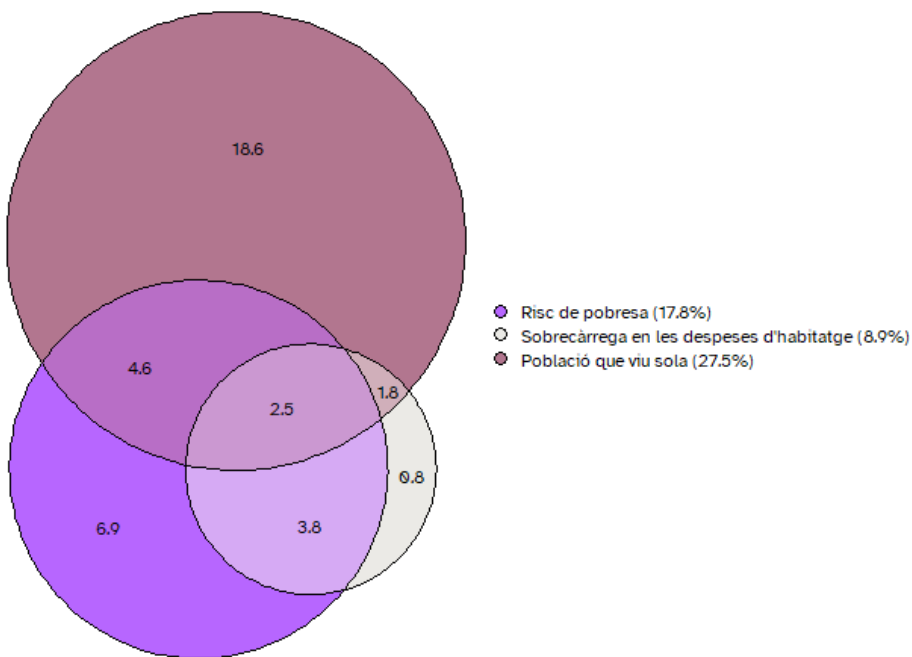
Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 — 2021-2022. Les situacions de màxima vulnerabilitat social

S'ha vist que hi ha factors sociodemogràfics que incrementen el risc de patir situacions de dificultats econòmiques. En aquest apartat s'ofereix una mesura de la població gran que acumula diverses situacions de vulnerabilitat social, especialment importants per al seu moment vital. Concretament, s'analitza la simultaneïtat de tres situacions: el risc de pobresa monetària (tenir una renda baixa), la sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge⁸ (destinar més del 40% dels ingressos a despeses de l'habitatge) i el fet de viure sol o sola. S'han calculat les interseccions d'aquestes situacions, de forma que es pot veure quina proporció de població pateix cada situació, cada combinació de dues situacions i quina població pateix simultàniament les tres privacions, essent així la població més vulnerable del col·lectiu de persones grans.

A Barcelona, l'any 2021-2022, un 39,0 % de les persones grans es trobava en almenys una de les situacions de vulnerabilitat descrites. La vulnerabilitat s'agreuja per un 12,6 % de la població, que pateix de forma simultània dues de les situacions esmentades. Concretament, un 4,6 % de la població gran es troba en situació de risc de pobresa monetària i viu sola; un 3,8 % pateix risc de pobresa i sobrecàrrega en les despeses de l'habitatge; i un 1,8 % pateix sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge i viu sola. Finalment, un 2,5 % de la població gran, és a dir, 8.730 persones grans, es troba en la situació més extrema i pateix totes tres situacions de forma simultània: està en risc de pobresa, destina més del 40 % dels ingressos a despeses de l'habitatge i viu sola. El Gràfic 12 representa en un diagrama de Venn aquestes interseccions.

⁸ Per a més informació sobre la taxa de sobrecàrrega de l'habitatge, consulti's l'annex metodològic.

Gràfic 12: Interseccions entre risc de pobresa, sobrecàrrega en les despeses de l'habitatge i viure sol/a. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2021-2022.

3. La influència de l'habitatge en la situació econòmica de les persones grans

En aquesta secció s'analitza la relació entre l'habitatge i les condicions materials de vida de les persones grans de Barcelona. Com és sabut, les despeses de l'habitatge poden representar un percentatge important dels ingressos de les llars i limitar els recursos disponibles per a altres fins. La secció pretén donar resposta a un seguit de preguntes cabdals per entendre la relació entre habitatge i situació econòmica de la població gran: En quina mesura les despeses de l'habitatge representen una sobrecàrrega per a les persones grans? Augmenta el nivell de pobresa un cop es considera la despesa que cal fer en habitatge? Quin és el rol del règim de tinença en l'impacte de l'habitatge en les condicions materials de vida? Com ha variat la relació entre habitatge i capacitat econòmica de la població en els darrers anys i com s'espera que ho faci en els propers?

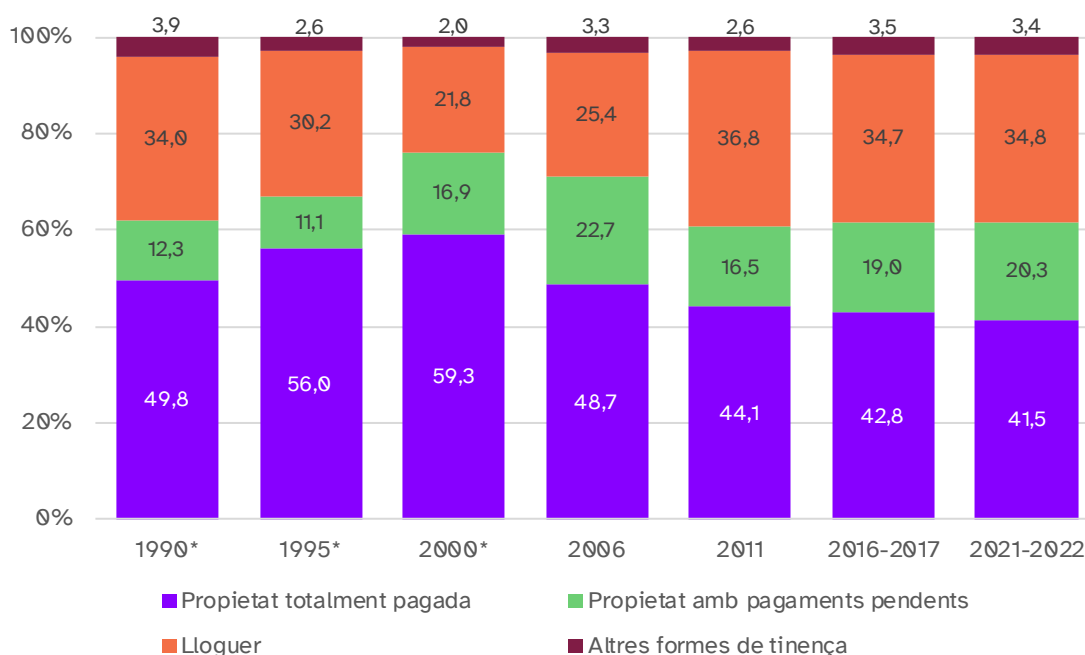
S'analitza en primer terme el règim de tinença, que marca en gran mesura l'impacte de l'habitatge en l'economia de les persones grans de la ciutat. El règim de tinença ha evolucionat en les darreres dècades, augmentant la proporció de persones grans que són propietàries del seu habitatge. Això ha permès que la gran majoria de la població gran de la ciutat tingui unes despeses de l'habitatge reduïdes i que la incidència de la sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge o de la pobresa induïda per les despeses de l'habitatge sigui molt més baixa que en altres grups d'edat. Tot i així, hi ha un percentatge de la població gran per a qui les despeses de l'habitatge representen una càrrega pesada, principalment persones que viuen en règim de lloguer. Aquestes persones han d'assumir majors despeses en habitatge, alhora que tendeixen a tenir menors ingressos que la població gran propietària. Això genera que bona part persones grans llogateres (un 47,0 %) es trobi en situació de risc de pobresa després de les despeses de l'habitatge.

L'anàlisi de l'evolució del règim de tinença mostra que, molt probablement, en els propers anys augmentarà de forma notable la proporció de població gran que ha d'assumir despeses de lloguer o de retorn de crèdit hipotecari, com ja han mostrat algunes anàlisis anteriors (Donat, 2019; Módenes et al., 2019; Porcel i Antón-Alonso, 2018). Això incrementarà les despeses de l'habitatge de moltes persones grans i, conseqüentment, la incidència de la sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge i de la pobresa induïda per les despeses de l'habitatge. A més, l'increment de la incidència de l'habitatge en la vulnerabilitat econòmica de les persones grans es pot veure reforçat per un procés de la polarització en el règim de tinença en les generacions que compliran 65 anys en els propers anys: és previsible que el règim de lloguer s'incrementi especialment entre la població amb menors ingressos i major risc de pobresa. Conseqüentment, s'intueix que en les properes dècades pot augmentar el percentatge de població gran afectat per situacions de vulnerabilitat econòmica.

3.1. Canvis en el règim de tinença: l'augment i la disminució de propietat

D'ençà la dècada del 90, ha canviat notòriament el pes relatiu de les diferents formes de tinença de l'habitatge a la ciutat de Barcelona. Aquests canvis poden afectar notòriament la qualitat de vida de les persones grans per varis motius. En primer terme, poden influenciar el seu benestar econòmic, ja que les despeses de l'habitatge poden arribar a representar un percentatge molt elevat de les despeses totals de les llars. Per altra banda, cal tenir present que, tal com descriu Lebrusán (2019), el règim de tinença és important també per altres aspectes. Per exemple, està estretament relacionat amb la seguretat residencial. La població que és propietària del seu habitatge i no ha de fer front a despeses de lloguer o de préstec hipotecari té major seguretat de poder seguir residint al seu habitatge al marge de possibles xocs econòmics. Poder residir a l'habitatge propi és una preferència molt arrelada entre les persones grans, així que aquest factor pren una rellevància molt important. Similarment, tenir l'habitatge en propietat, amb o sense pagaments pendents, permet tenir capacitat d'incidència en possibles reformes de l'edifici que facilitin l'accessibilitat, factor especialment important per a la qualitat de vida de la població gran. Finalment, disposar d'un habitatge en propietat dona opció a llogar-lo, vendre'l o usar-lo com a producte financer per sufragar canvis de residència en cas de necessitat o de voluntat de canvi per millorar en alguns aspectes com l'accessibilitat, la comunicació, la proximitat a familiars que resideixen a altres barris o municipis, etc.

Gràfic 13: Règim de tinença de l'habitatge principal. Població de 16 anys i més. Barcelona, 1990 – 2021-2022

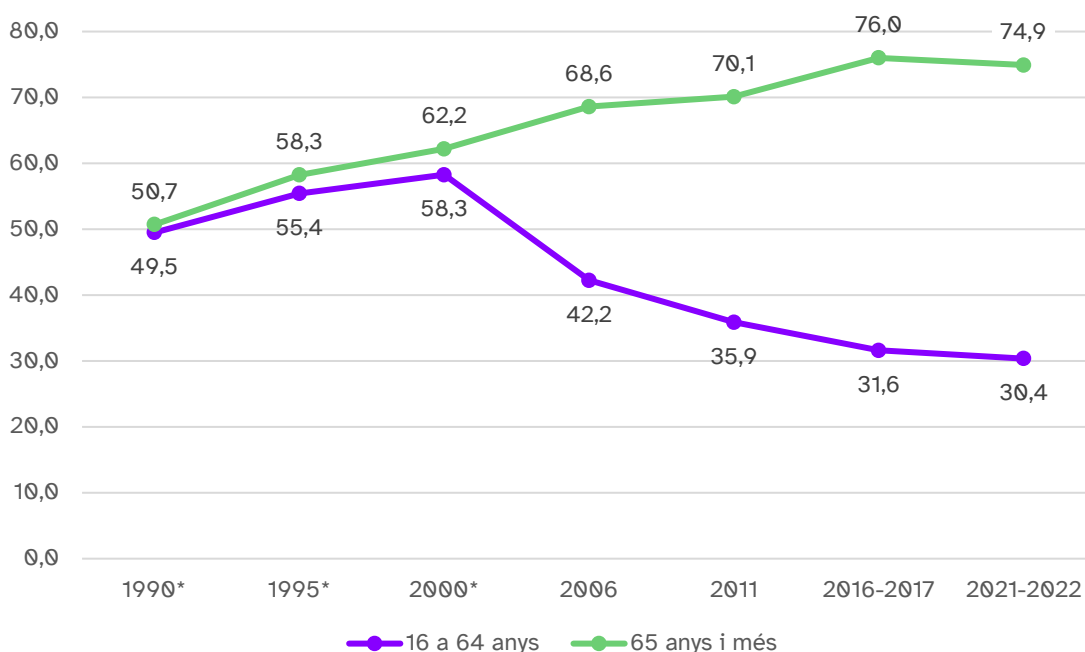
*Les dades de 1990, 1995 i 2000 fan referència a la població de 18 anys i més.

Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població 1990-2006; Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 i 2021-2022.

Fins a l'any 2000, el percentatge de població adulta que vivia en règim de propietat a la ciutat de Barcelona va augmentar, especialment la població que tenia l'habitatge totalment pagat. L'any 2000, la proporció de població que era propietària del seu habitatge principal sense pagaments pendents va assolir màxims històrics, acostant-se al 60 % de la població de 18 anys i més. Des de llavors, ja abans de l'esclat de la bombolla immobiliària, aquesta xifra ha disminuït notòriament i ha augmentat considerablement la població propietària amb pagaments pendents i la població llogatera. Des del 2006, en canvi, ha incrementat fonamentalment la població llogatera, consolidant-se al voltant del 35 % de la població, mentre que la població propietària amb pagaments pendents s'ha estabilitzat també al voltant del 20 %. Aquesta evolució ha generat canvis importants en la seguretat residencial de la població i en les despeses de l'habitatge. Així, l'any 2021-2022, el 55 % de la població de més de 16 anys havia d'assumir despeses de lloguer o amortitzacions de préstec hipotecari. Aquesta xifra és considerablement superior a la de 1990 o a la de l'any 2000, quan només un 46,3 % i un 38,7 % de la població havia de fer front a aquests costos, respectivament. El Gràfic 13 il·lustra aquesta evolució del règim de tinença.

De totes formes, l'evolució en el règim de tinença no ha estat homogènia per tota la població. Al contrari, la dimensió generacional ha estat clau en definir la preponderància dels diferents tipus de règims de tinença. Diferents cohorts han tingut oportunitats diferents per accedir a l'habitatge de propietat, i això s'ha traslladat en variacions molt notòries en el règim de tinença segons l'edat en la població barcelonina. Com es pot observar en el Gràfic 14, l'evolució dels règims de propietat ha estat divergent segons l'edat des de l'any 2006. Entre les persones de 65 anys i més, la propietat totalment pagada s'ha anat fent cada cop més majoritària, mentre que ha esdevingut cada cop menys freqüent entre la població de menys de 65 anys.

Gràfic 14: Població que viu en règim de propietat totalment pagada (%). Població de 16 anys i més. Barcelona, 1990 – 2021-2022

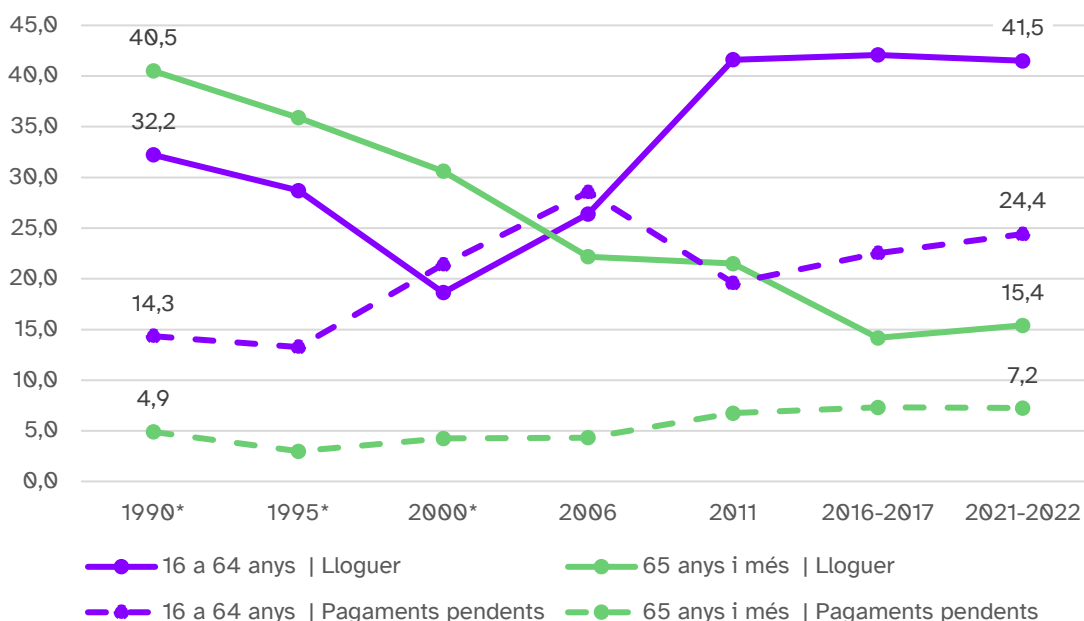
*Les dades de 1990, 1995 i 2000 fan referència a la població de 18 anys i més.

Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població 1990-2006; Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitànes sobre condicions de vida, 2016-2017 i 2021-2022.

L'any 1990, el 50,7 % de la població gran vivia en habitatges de propietat sense pagaments pendents. L'any 2021 ho feia el 74,9 % de la població, després d'un creixement continuat fins l'any 2016-2017 i un molt lleuger descens des de llavors. Entre la població de menys de 65 anys, en canvi, la propietat completament pagada ha evolucionat de forma contrària. El 1995 vivia en aquest règim de tinença el 49,5 % de la població d'entre 18 i 64 anys. L'any 2021-2022, només ho feia el 30,4 % de la població d'entre 16 i 64 anys. Cal remarcar que la proporció va augmentar entre 1990 i l'any 2000, quan va arribar a representar el 58,3 % de la població. Però, des de llavors, ha patit un fort descens, sobretot els primers anys.

La proporció de població gran propietària del seus habitatges sense pagaments pendents ha augmentat fonamentalment a costa de la gent que viu de lloguer. Com es pot comprovar al Gràfic 15, les persones llogateres representaven el 40,5 % de la població de 65 anys i més l'any 1990. En canvi, l'any 2021-2022 només representaven el 15,4 %, després d'una caiguda continuada des de l'any 1990 i l'any 2016-2017, i un lleuger repunt en el període de 2016-2017 a 2021-2022. Per altra banda, la població que viu en règim de propietat amb pagaments pendents s'ha mantingut relativament estable al voltant del 5 %, si bé des del 2011 s'ha estabilitzat al voltant del 7 %. Aquest augment es pot deure a l'endarreriment en l'accés a l'habitatge i l'increment dels temps d'amortització dels préstecs hipotecaris a partir dels anys de la bombolla immobiliària.

Gràfic 15: Població que viu en règim de lloguer o de propietat amb pagaments pendents (%). Població de 16 anys i més. Barcelona, 1990 – 2021-2022

*Les dades de 1990, 1995 i 2000 fan referència a la població de 18 anys i més.

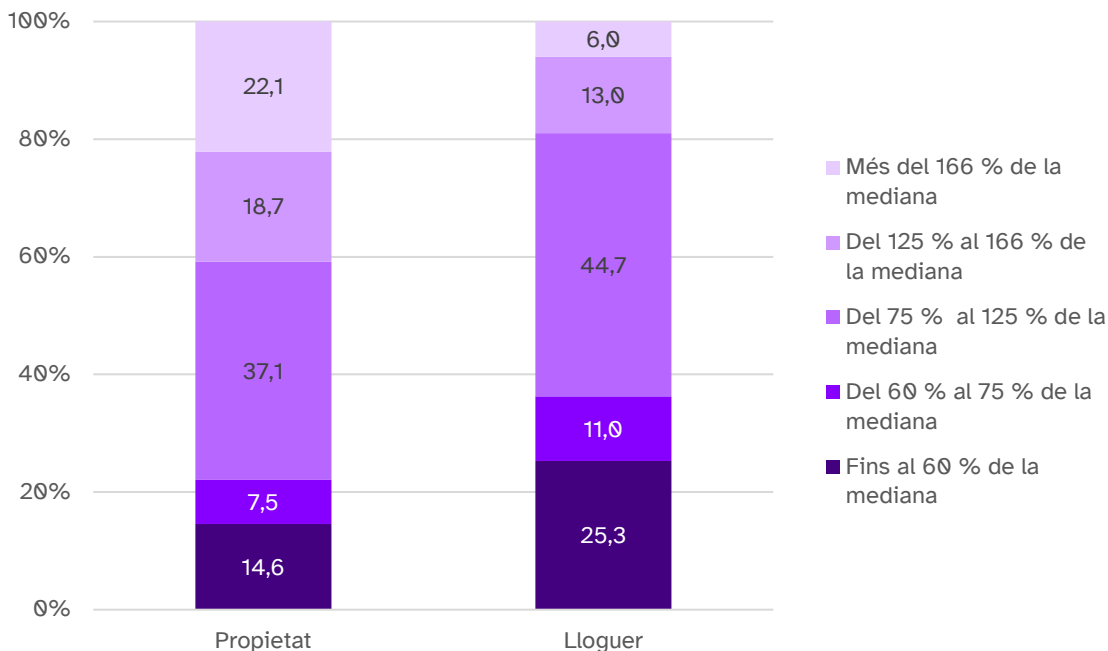
Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població 1990-2006; Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 i 2021-2022.

Entre la població de menys de 65 anys, en canvi, el règim de tinença que ha augmentat més ha estat el lloguer, sobretot a partir de l'any 2000. De fet, aquest règim de tinença ha passat a ser el majoritari en aquest grup d'edat, i representava el 41,5 % de la població l'any 2021-2022. Per la seva banda, la propietat amb pagaments pendents, també ha augmentat significativament, i representava el 2021-2022 el 24,4 % de la població, sis punts menys que la propietat totalment pagada (30,4 %).

El fet que la població gran barcelonina tingui l'habitatge en propietat respon a com s'ha configurat el sistema d'habitatge al llarg dels anys i, en gran mesura a un conjunt de polítiques públiques que històricament han afavorit aquest tipus de tinença (Leal, 2005; Lebrusán, 2019; Pareja-Eastaway i Sánchez-Martínez, 2011; Trilla, 2001). Cal tenir present, però, que malgrat aquestes polítiques van estendre en bona mesura la propietat entre les classes populars, no van garantir un accés igualitari a l'habitatge, sinó que van interaccionar amb eixos de desigualtat existent. La població amb menys recursos econòmics va tenir menys oportunitats d'accés a la propietat i, com a conseqüència, moltes de les persones grans que actualment viuen de lloguer ho fan perquè en el seu moment no van poder accedir a la propietat. Així, tal com mostra Lebrusán (2019), entre la població gran llogatera del conjunt de l'estat espanyol, estan sobrerrepresentades les persones amb estudis baixos, les dones i les persones que viuen soles, perfils que com s'ha vist en la secció anterior tenen major risc de patir situacions de vulnerabilitat econòmica.

La desigualtat en les oportunitats per accedir a la propietat es reflecteixen en l'encreuament de l'estructura d'ingressos i el règim de tinença de la població gran barcelonina. Com es pot observar al Gràfic 16, entre la població de 65 anys i més, les persones llogateres tendeixen a tenir ingressos inferiors als de les persones que viuen en règim de propietat. Per exemple, un 25,3 % de les persones llogateres es troben en risc de pobresa. En canvi, només un 14,6 % de les persones propietàries es troben en aquesta situació. Similarment, només un 6 % de les persones llogateres són de classe econòmica alta (tenen ingressos superiors al 166 % de la mediana), mentre que ho són un 22,1 % de les persones propietàries. La diferència també es fa palesa si es comparen els ingressos mitjans de persones propietàries i llogateres. Els ingressos equivalents mitjans de la població gran llogatera són 20.782 €, mentre que els de la població propietària arriben fins als 26.698 €, un 28,5 % més.

Gràfic 16: Estrats de renda segons règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021-2022

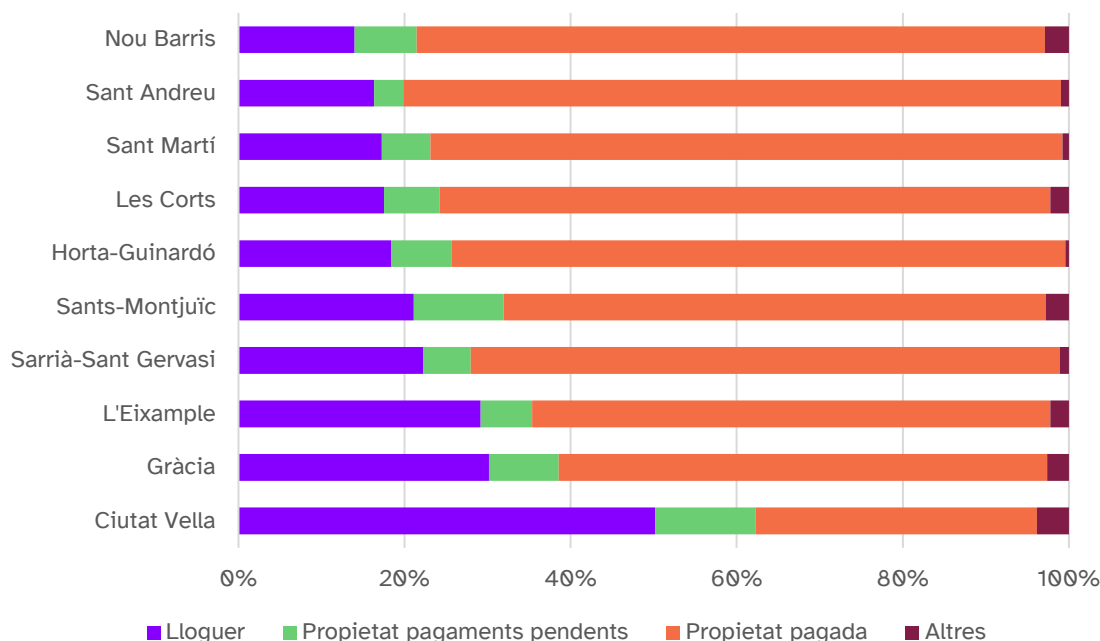

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2021-2022.

Territorialment, també es poden detectar diferències molt notables en el règim de tinença de la població de 65 anys i més. El Gràfic 17 mostra el percentatge de població gran segons el règim de tinença del seu habitatge

principal als diferents districtes de la ciutat. Destaca, per sobre de tot, el cas de Ciutat vella, on més del 60 % de les persones de 65 anys i més viu sense seguretat residencial, i al voltant d'un 50 % ho fa en règim de lloguer. Per a la resta de districtes aquests percentatges són molt més reduïts. Gràcia i l'Eixample són districtes on el lloguer i la inseguretat residencial també estan relativament estesos (al voltant del 25 % i el 35 %, respectivament). A la resta de districtes, la inseguretat residencial és més reduïda, arribant a mínims als districtes de Sant Andreu i Nou Barris.

Gràfic 17: Règim de tinença per districte. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2022

Font: Ajuntament de Barcelona, Enquesta sociodemogràfica de Barcelona, 2022.

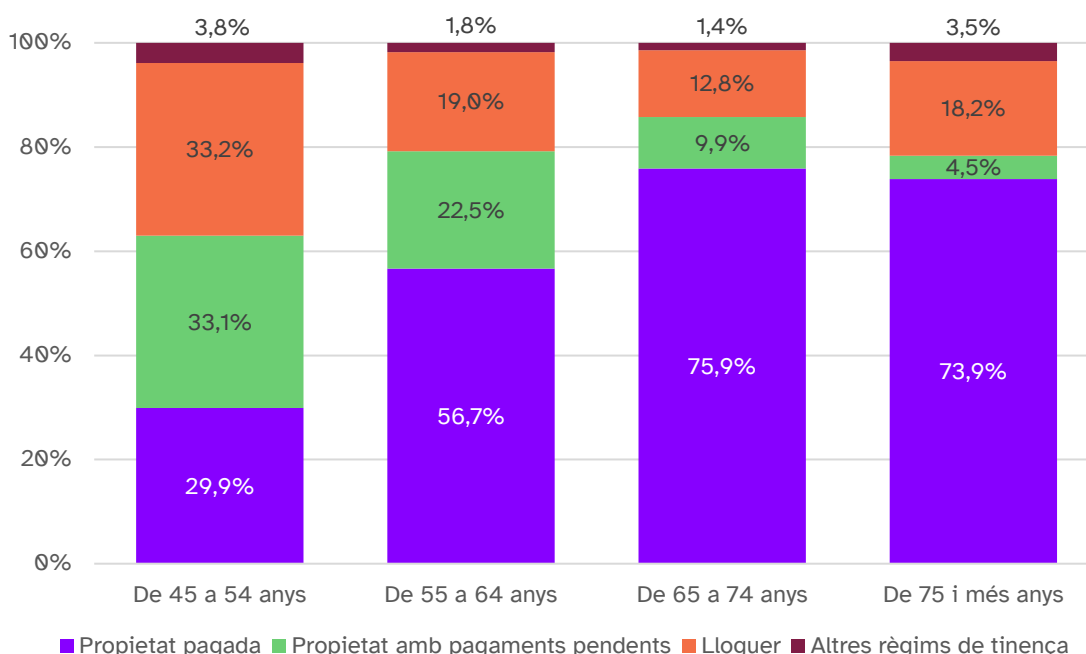
3.1.1. EL CANVI QUE VINDRÀ: MAJORS DESPESES DE L'HABITATGE I MÉS VULNERABILITAT ENTRE LES PERSONES GRANS.

El canvi de tendència en el règim de tinença és important no només per comprendre la situació actual, sinó també per projectar el que pot implicar que en les properes dècades s'incrementi notablement el percentatge de persones grans que hagin de fer front despeses de lloguer o d'amortització de crèdits hipotecaris. Si s'analitza el règim de tinença de la població que s'incorporarà al col·lectiu de la població gran en les properes dues dècades es pot apreciar importants diferències respecte la població que actualment té 65 anys i més. El Gràfic 18 mostra aquestes variacions. Entre la població de 65 anys i més, menys d'una quarta part de les persones ha de fer front a depeses de lloguer o d'amortització de préstecs hipotecaris. En canvi, entre la població d'entre 55 i 64 anys, més d'un 40 % ha d'afrontar aquests pagaments. La situació és encara més prevalent entre la població d'entre 45 i 54 anys, que s'incorporarà al col·lectiu de la població gran a partir del 2031-2032. Entre aquesta població, més d'un 66 % de les persones ha d'assumir actualment despeses de lloguer o préstec hipotecari.

És probable que una proporció de la població d'entre 45 i 65 anys que actualment no és plenament propietària ho sigui quan arribi a l'edat de 65 anys. En bona mesura com a conseqüència d'herències rebudes de part de

generacions més grans que ara es troben entre el col·lectiu de població gran. De totes formes, és previsible que aquests casos no siguin suficients per compensar la diferència actualment existent en els règims de tinença. Així doncs, és d'esperar que la incidència del lloguer i la propietat amb pagaments pendents entre les persones grans sigui notablement més elevada en les properes dècades que en l'actualitat.

Gràfic 18: Règim de tinença per grups d'edat. (%). Població de 45 anys i més. Barcelona, 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2021-2022.

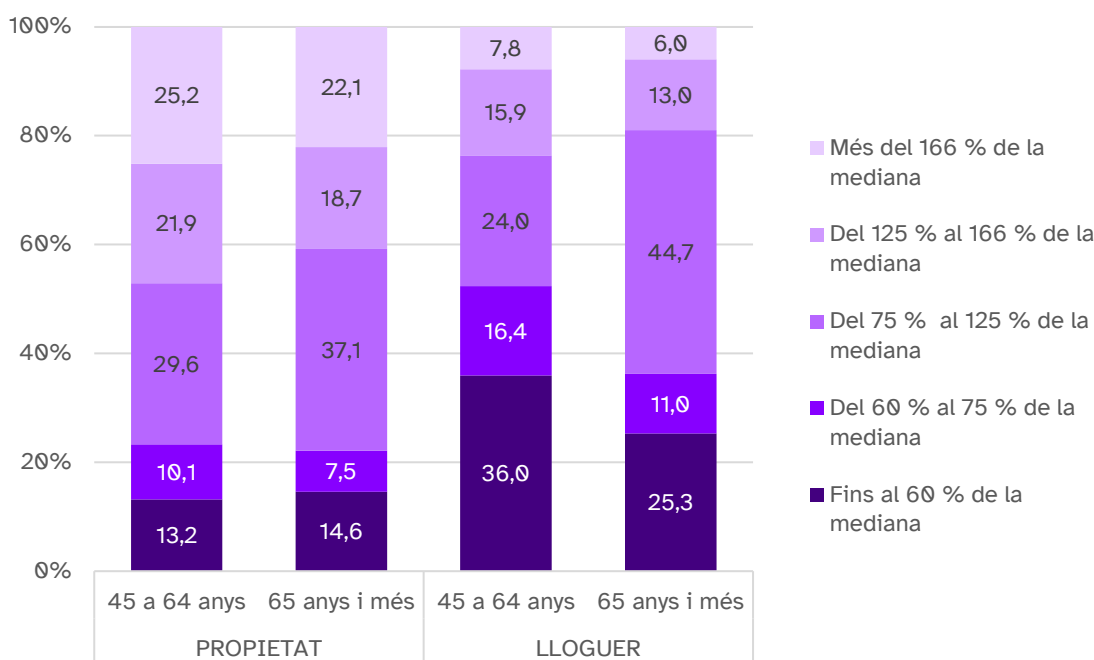
En un estudi publicat a finals de 2019, Módenes, Blanes i Zuera (2019) van elaborar una projecció demogràfica en què es calculava la proporció de població de 65 i més anys que l'any 2038 hauria de fer front a despeses de lloguer o préstec hipotecari. Per a la projecció, l'estudi assumia que la població llogatera mantindria la seva situació al llarg de tota la vida i la població propietària amb pagaments pendents acabaria de pagar el préstec als 70 anys. Segons aquests càlculs, la proporció de població barcelonina que hauria de fer front a despeses de lloguer o de retorn de crèdit hipotecari passaria del 19 % el 2018 al 31 % l'any 2038. Tal com assenyalaven els autors de l'estudi, és possible que una proporció de la gent d'entre 45 i 64 anys, a l'arribar als 65 anys, hagi amortitzat el préstec hipotecari o hagi adquirit un habitatge, a través de compra o d'herència. Així doncs, aquesta proporció podria reduir-se lleugerament. De totes formes, és d'esperar que bona part d'aquesta població segueixi en el règim de lloguer o de propietat amb pagaments pendents fins més enllà dels 65 anys. Cal tenir present, a més, que a mesura que han avançat els anys, la proporció de població de 45 a 65 anys en règim de lloguer ha seguit augmentant des que es va realitzar la projecció.

En les properes dècades, doncs, es pot esperar un augment de la població de 65 anys i més que viurà en règim de lloguer o que, tot i ser propietària, haurà de fer front a pagaments ajornats de crèdit hipotecari. Aquest fet afectarà notòriament la seva capacitat econòmica, ja que haurà de dedicar una part important dels seus ingressos a unes despeses d'habitatge que la gran majoria de persones grans actual no tenen. Com s'ha apuntat a l'inici de la secció, aquest canvi també pot afectar altres aspectes rellevants per al benestar de la població gran com la manca de seguretat residencial, amb la possibilitat d'haver d'afrontar un trasllat no desitjat en una etapa vital on hi ha més aferrament a la llar, la manca de capacitat d'incidència en les reformes

i adaptacions dels edificis, o la manca de possibilitat d'utilitzar l'habitatge com a font d'ingressos en cas de canvi d'habitatge o d'optar a traslladar-se a una residència.

Les dificultats econòmiques associades a la despesa de l'habitatge, a més, es poden veure reforçades per un canvi de perfil de les persones llogateres en les properes dècades. Actualment, la diferència d'ingressos entre persones propietàries i llogateres és notablement major entre les persones d'entre 45 i 64 anys que entre les majors de 65. Entre les persones d'entre 45 i 64 anys, les propietàries tenen uns ingressos un 45 % superior al de les persones llogateres (29.291€ i 20.184€ respectivament), mentre que la diferència entre les persones grans és del 28,5 % (26.698 € i 20.782 €, respectivament). Això implica una major incidència de la pobresa i de la precarietat econòmica entre la població llogatera que s'incorporarà al col·lectiu de població de 65 anys i més en els propers anys. Com es pot comprovar al Gràfic 19, la pobresa afecta a un 36,0 % de la gent llogatera d'entre 45 i 64 anys, i la precarietat econòmica a un altre 16,4 %. En total, més de la meitat d'aquesta població té uns ingressos precaris, inferiors al 75 % de la mediana, la qual cosa representa una diferència destacable respecte la població gran actual. Actualment, un 36,3 % de les persones grans pateix precarietat econòmica o risc de pobresa, 16,1 punts percentuals menys que la població d'entre 45 i 64 anys. Si aquesta major incidència de la precarietat econòmica entre les persones llogateres es manté en el temps, en les properes dècades la incidència de la pobresa, la sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge i les privacions poden ser molt més elevades entre la població gran gran, especialment entre aquella que viu sense seguretat residencial.

Gràfic 19: Estrats de renda segons règim de tinença segons edat. Població de 45 anys i més. Barcelona, 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2021-2022.

En conclusió, és previsible que en les properes dècades hi hagi un increment important de la població gran que ha de fer front a despeses de lloguer o de retorn de préstecs hipotecaris, fet que comportarà una pèrdua de poder adquisitiu significativa per aquest col·lectiu. Addicionalment, la població llogatera, especialment afectada per aquestes majors despeses, pot tenir un perfil de major vulnerabilitat econòmica, ja que s'ha polaritzat el perfil econòmic de persones propietàries i llogateres: les persones llogateres que actualment tenen entre 45 i 64 anys són, a dia d'avui, notablement més vulnerables en termes econòmics que les que tenen 65 anys i més.

3.2. Les despeses de l'habitatge: l'efecte protector de la propietat en la vellesa

Les despeses de l'habitatge tenen una influència cabdal en el benestar econòmic de les persones grans. Aquests costos inclouen el pagament del lloguer o del préstec hipotecari, els costos de l'energia, els subministraments bàsics i les taxes, així com el manteniment de l'habitatge. Conseqüentment, les despeses poden variar substancialment entre diferents llars. Així mateix, l'esforç econòmic que aquests han d'assumir també varia en funció dels ingressos de la llar. En aquest apartat s'analitza com impacten els costos de l'habitatge en les condicions materials de vida de la població gran i en quina mesura poden suposar un factor de protecció econòmica o un factor que incrementi el risc de patir situacions de vulnerabilitat econòmica.

Com es veurà al llarg de l'apartat, la propietat de l'habitatge ofereix un coixí important a la majoria de persones grans de Barcelona, que no han de fer front a despeses de lloguer ni de préstec hipotecari i té, en conseqüència, unes despeses de l'habitatge relativament baixes en comparació amb altres grups d'edat. Tot i així, cal tenir present que també hi ha una part de la població gran per a qui les despeses de l'habitatge són una càrrega important que afecta a la seva situació econòmica.

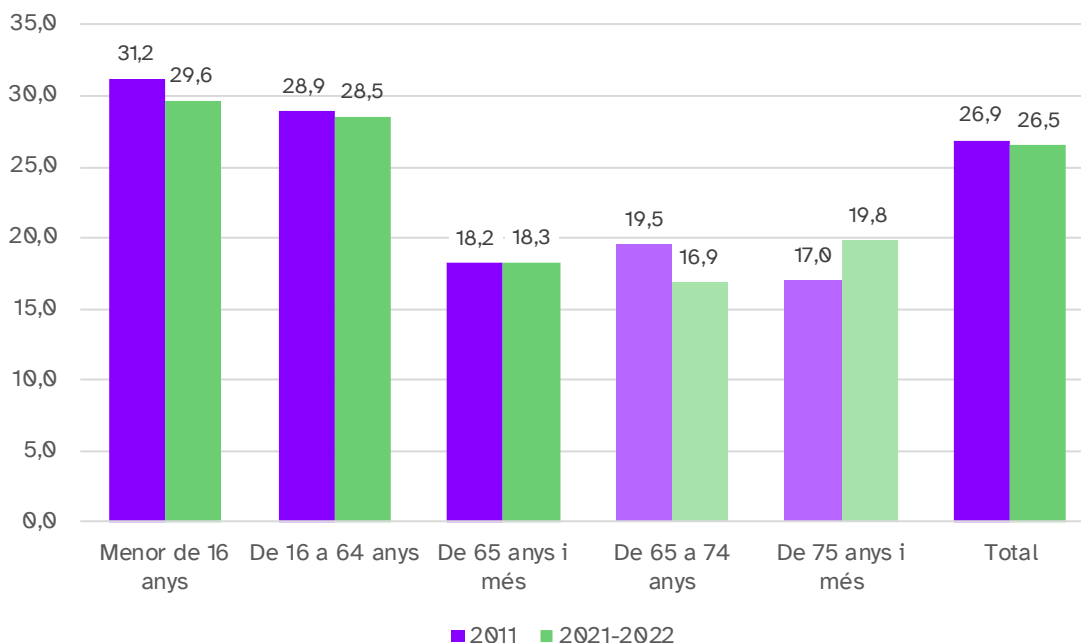
3.2.1. LES DESPESES DE L'HABITATGE DE LES PERSONES GRANS

Per entendre el pes específic que tenen les despeses de l'habitatge en les economies de la població de Barcelona convé analitzar el percentatge d'ingressos que la ciutadania dedica a l'habitatge. El Gràfic 20 mostra aquest percentatge per diferents grups d'edat. Es pot comprovar que les persones grans dediquen, de mitjana, un 18,3 % dels seus ingressos a cobrir les despeses de l'habitatge. La despesa en habitatge de la població gran és sensiblement inferior a la de la població de menys de 65 anys. Per a la població de menys de 65 anys, aquest percentatge s'incrementa en més de 10 punts. Així, les despeses de l'habitatge representen el 29,6 % dels ingressos equivalents de la població menor de 16 anys, i el 28,5 % dels de la població d'entre 16 i 64 anys. Convé destacar que, al llarg de la darrera dècada, entre la població gran ha disminuït la proporció d'ingressos que destina a l'habitatge la població d'entre 65 i 74 anys, mentre que ha augmentat entre la població de 75 anys i més. Aquesta evolució és coherent amb l'evolució dels ingressos que s'ha descrit al capítol anterior: la població d'entre 65 i 74 anys ha millorat notablement els seus ingressos mentre que la població de 75 anys i més ha vist com aquests empitjoraven lleugerament.

Un aspecte clau per entendre aquestes diferències en el pes de les despeses de l'habitatge en les economies de les llars cal buscar-la en el règim de tinença. Com s'ha vist anteriorment, la proporció de població que no ha d'afrontar despeses de lloguer ni d'amortització de préstecs hipotecaris és molt més elevada entre la població gran. I tal com es pot observar al Gràfic 21Gràfic 22, la proporció d'ingressos que destinen a despeses de l'habitatge les persones grans llogateres és més del doble que la proporció que destinen les persones propietàries⁹ (36,3 % i 15,0 % respectivament). Al no haver de fer front a la despesa de lloguer, les persones propietàries poden cobrir amb més facilitat la resta de despeses de l'habitatge.

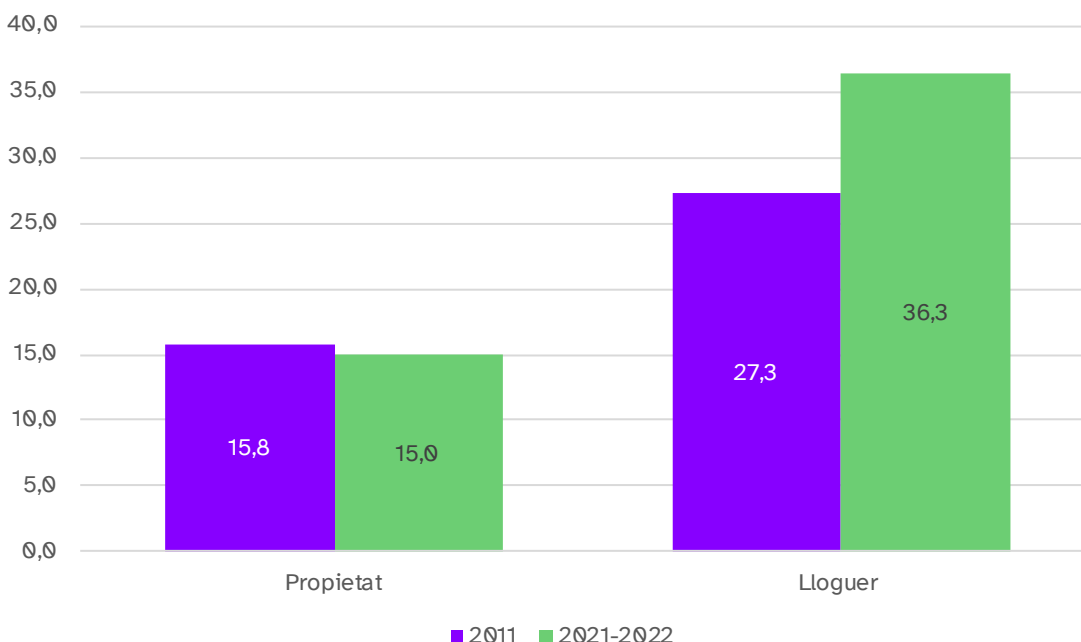
⁹ Entre les persones propietàries s'inclouen aquelles que tenen l'habitatge totalment pagat i aquelles que tenen pagaments de préstec hipotecari pendents. Donada la mida mostral de les Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida 2021-2022 i l'escàs percentatge de població de 65 anys i més propietària amb pagaments pendents, no es pot donar informació fiable del percentatge de proporció d'ingressos que destina aquesta població a sufragar els costos de l'habitatge.

Gràfic 20: Percentatge de renda per unitat de consum destinada a despeses de l'habitatge segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2011 – 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2021-2022.

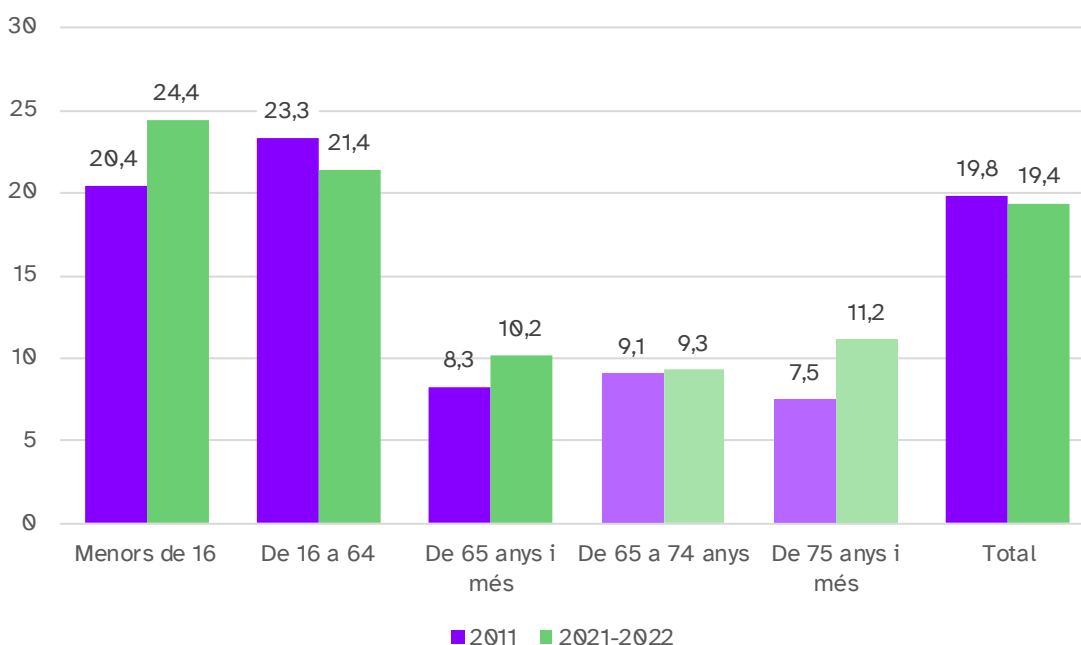
Gràfic 21: Percentatge de renda per unitat de consum destinada a despeses de l'habitatge segons règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 – 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2021-2022.

Cal destacar que el pes de les despeses de l'habitatge ha crescut més per a les persones grans llogateres que per a les propietàries en la darrera dècada. El percentatge d'ingressos destinat a despeses de l'habitatge entre les persones que viuen de lloguer ha passat d'un 27,3 % a un 36,3 % entre els anys 2011 i 2021-2022. En canvi, per a la població propietària el pes s'ha mantingut pràcticament igual (del 15,8 % al 15,0 %). Aquesta diferència rau, principalment, en l'evolució dels costos que assumeixen les persones llogateres i les propietàries. En una dècada, les despeses de l'habitatge mitjanes de les persones grans llogateres s'han incrementat un 46,5 % en termes nominals, passant de 524 € a 768 € l'any 2021-2022. Aquest augment és notablement superior al de la població propietària, que fou del 37,5 % (passant de 262 € a 361 €). El fort increment de les despeses de la llar entre les persones grans llogateres pot deure's a l'augment dels preus del lloguer en termes generals i a la disminució de la proporció de població gran llogatera que té lloguers de renda antiga¹⁰ o per sota del preu de mercat.

Gràfic 22: Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge (incloent amortització de préstecs) segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2011 – 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitaniques sobre condicions de vida, 2021-2022.

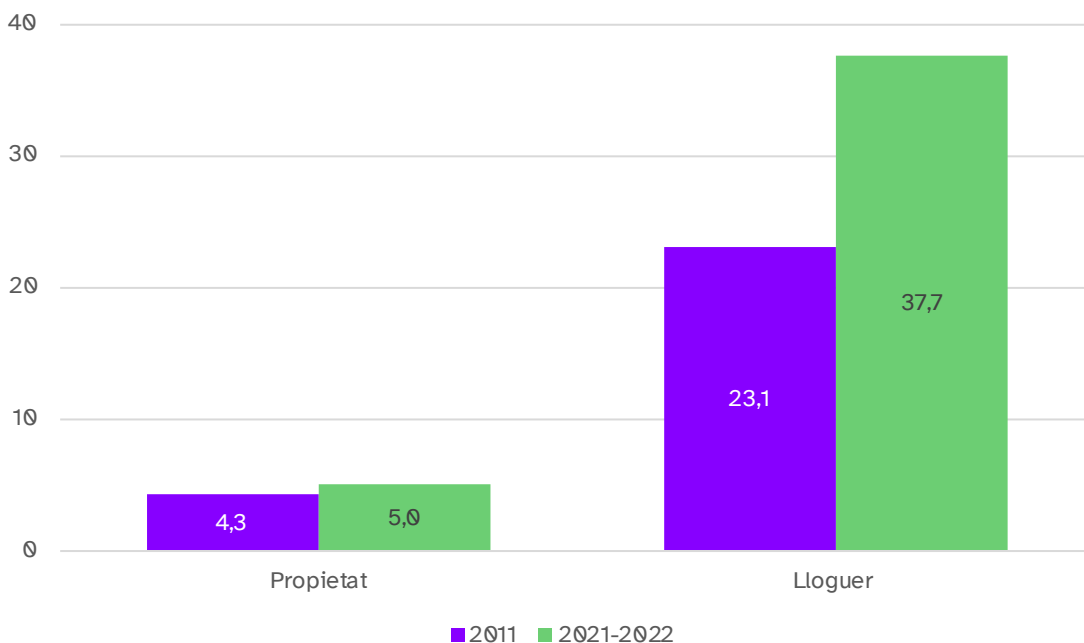
Malgrat la mitjana de despesa en habitatge de la població gran és relativament baixa, es troben variacions importants dins el col·lectiu i situacions en què les despeses de l'habitatge suposen un pes tant important que arriba a comprometre el benestar econòmic d'una part gens menyspreable de les persones de 65 anys i més. A nivell europeu, l'Eurostat ha definit la situació de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge quan aquestes

¹⁰ La proporció de població gran que té contractes de lloguer de renda antiga o de duració indefinida ha anat disminuint i continuarà fent-ho. Segons dades de l'Enquesta Sociodemogràfica de Barcelona de l'any 2020, el percentatge de població que afirmava tenir un contracte de lloguer indefinit o de renda antiga disminuïa molt amb l'edat. Així, entre la població de 75 i més anys que tenia el seu habitatge en règim de lloguer, un 69,2 % afirmava tenir aquest tipus de contracte. En canvi, entre la població d'entre 65 i 74 anys, el percentatge es reduïa a un 51,7 % i entre la població d'entre 16 i 64 tan sols un 14,4 % de les persones llogateres declaraven tenir un contracte de lloguer indefinit o de renda antiga.

superen el 40 % dels ingressos equivalents dels individus¹¹. A partir d'aquest indicador es pot observar que un 10,2 % de les persones grans de Barcelona pateix sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge l'any 2021-2022. Aquest percentatge significa un augment de gairebé dos punts respecte l'any 2011, i es deu, principalment a l'increment de la sobrecàrrega entre la població de 75 anys i més. Tot i així, cal destacar que el risc de patir sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge és molt inferior a la resta de grups d'edat, el 24,4 % entre la població de menys de 16 anys i el 21,4 % entre la població d'entre 16 i 64 anys. El Gràfic 22 mostra la incidència de la sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge segons grups d'edat i com aquesta ha variat en la darrera dècada.

Entre la població gran, de nou, es troben marcades diferències en funció del règim de tinença, com es mostra al Gràfic 23. El risc de patir sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge és molt elevat entre les persones grans llogateres. Concretament, un 37,7 % de la població gran barcelonina que vivia de lloguer l'any 2021-2022 havia de fer un sobreesforç per fer front a les despeses de l'habitatge. La incidència d'aquesta problemàtica ha crescut de forma preocupant des de 2011, quan afectava a un 23,1 % de la població gran llogatera. En canvi, la taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge entre la població gran propietària és molt més reduïda. L'any 2021-2022 se situava al 5,0 % i s'ha mantingut força estable des de l'any 2011, quan afectava al 4,3 % de la població. Es pot comprovar, doncs, que la propietat de l'habitatge té un efecte protector entre la població gran. Però, com s'ha vist en la secció anterior, el percentatge de persones grans llogateres pot incrementar notablement al llarg de les dues properes dècades. Convé tenir present, doncs, que és probable que la sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge també ho faci.

Gràfic 23: Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge (incloent amortització de préstecs) segons règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 – 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2021-2022.

¹¹ En aquesta estudi s'inclou l'amortització de préstec en les despeses de l'habitatge, per tenir una concepció més clara de la càrrega total dels costos de l'habitatge. L'Eurostat considera l'amortització com a inversió, i, per tant, no ho comptabilitza com a despesa de l'habitatge. Per més informació sobre l'indicador, vegi's l'annex metodològic.

3.2.2. L'IMPACTE DE LES DESPESES DE L'HABITATGE EN EL BENESTAR ECONÒMIC DE LES PERSONES GRANS

Tal com s'ha vist, malgrat les despeses de l'habitatge són menors entre la població gran que entre la població de menys de 65 anys, hi ha un percentatge gens menyspreable de persones grans per a qui les despeses de l'habitatge representen un càrrega molt important. Aquesta problemàtica afecta de forma especial a població que viu de lloguer. En aquest apartat s'analitza l'impacte de les despeses de l'habitatge en les condicions materials de vida de la població gran. Es farà a través de l'anàlisi de la pobresa abans i després de les despeses de l'habitatge i del càlcul de la pobresa induïda per l'habitatge.

Les despeses de l'habitatge poden representar un percentatge molt elevat dels ingressos de les persones. Conseqüentment, les persones que han de destinar un alt percentatge dels seus ingressos a les despeses de l'habitatge, perden significativament poder adquisitiu. Els indicadors estàndards de pobresa se centren exclusivament en els ingressos i no tenen en compte aquestes despeses. Per comprendre l'impacte de les despeses de l'habitatge en les economies de les llars, s'usen dos indicadors complementaris: la pobresa després de les despeses de l'habitatge i la pobresa induïda per les despeses de l'habitatge. El primer consisteix en calcular la pobresa, basada en el 60 per cent dels ingressos medians, considerant la renda un cop deduïdes les despeses de l'habitatge. Això permet comprendre la capacitat econòmica de la població un cop han fet front a la despesa que representa l'habitatge. El segon indicador, en canvi, identifica aquelles persones que no es troben en situació de risc de pobresa abans dels costos d'habitatge, però sí després de comptabilitzar aquests costos (Tunstall et al., 2013).

En el cas de la població gran barcelonina, es pot comprovar que les despeses de l'habitatge fan incrementar la taxa de risc de pobresa en 8,9 punts percentuals, de forma que la pobresa després de les despeses de l'habitatge s'enfila fins al 26,7 %. Entre la població gran, cal destacar que la pobresa induïda pels costos de l'habitatge es similar entre la població de 65 a 74 anys i la de 75 anys i més. Tot i així, donada la forta diferència en els nivells de risc pobresa abans dels costos d'habitatge, el nivell de pobresa després d'aquests costos es manté molt més elevada entre la població de 75 anys i més. Per altra banda, és important assenyalar que la pobresa induïda per les despeses de l'habitatge és molt més alta entre la població de menys de 65 anys. L'any 2021-2022 se situava en el 16,0 % entre els menors de 16 anys i en el 17,4 % per a la població d'entre 16 i 64 anys. Aquesta diferència amplifica la bretxa en el risc de pobresa entre les persones grans i la resta de població, especialment respecte la població més jove, que pateix una taxa de pobresa després de les despeses de l'habitatge del 44,6 %. La Taula 7 mostra els nivells de pobresa abans i després de les despeses de l'habitatge així com la pobresa induïda per aquestes.

Taula 7: Pobresa abans i després de i induïda per les despeses de l'habitatge segons grups d'edat. Barcelona, 2011 i 2021-2022

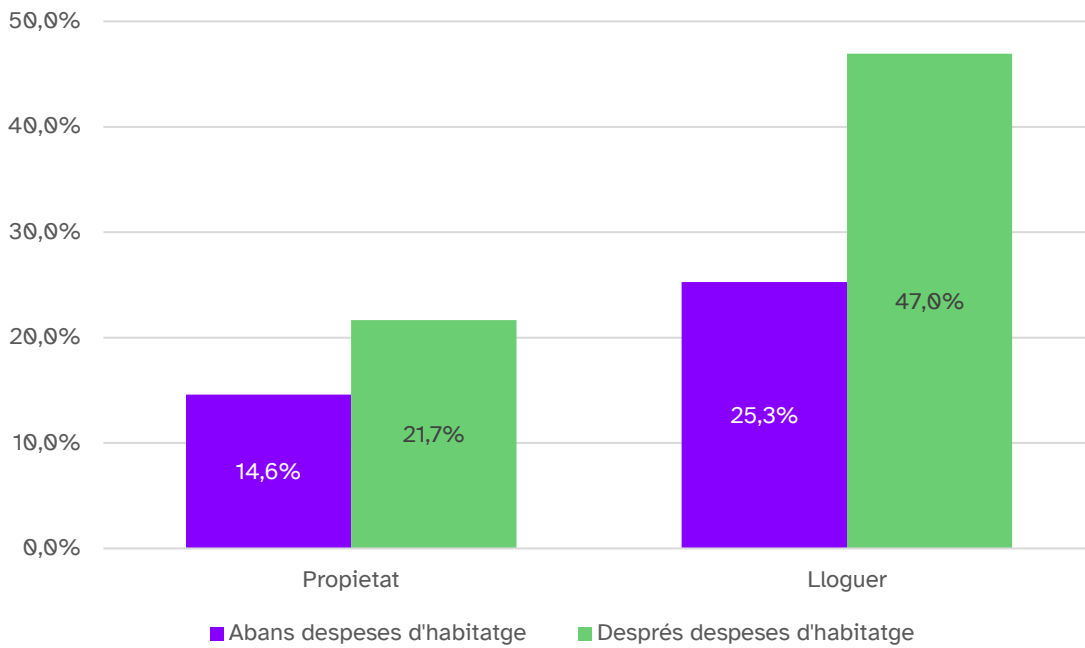
	2011			2021-2022		
	Abans despeses habitatge	Després despeses habitatge	Induïda per despeses habitatge	Abans despeses habitatge	Després despeses habitatge	Induïda per despeses habitatge
Menors de 16 anys	31,7	40,4	8,7	28,6	44,6	16,0
De 16 a 64 anys	23,9	37,2	13,3	22,5	39,8	17,4
De 65 anys i més	20,0	32,4	12,4	17,8	26,7	8,9
De 65 a 74 anys	22,5	34,8	12,3	8,6	17,2	8,6
De 75 a 84 anys	17,7	30,1	12,5	27,5	37,0	9,5
Total	24,1	36,6	12,5	22,3	37,7	15,4

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2021-2022.

A nivell temporal, comparant la situació de 2021-2022 amb la de l'any 2011, destaca que mentre la pobresa induïda per les despeses de l'habitatge ha disminuït notablement entre la població gran (del 12,4 % al 8,9 %), ha augmentat per la resta de la població, sobretot entre els menors de 16 anys (ha passat del 8,7 % al 16 %). De fet, els increments en la pobresa induïda per les despeses de l'habitatge entre la població de menys de 65 anys ha anul·lat l'efecte de la reducció de la pobresa abans de les despeses de l'habitatge que s'ha produït en aquests anys. Així doncs, mentre la taxa de pobresa abans de les despeses de l'habitatge s'ha reduït en la darrera dècada, l'increment de l'impacte de l'habitatge en les economies de la població de menys de 65 anys ha provocat que augmenti la seva pobresa després dels costos de l'habitatge.

Entre la població de 65 anys i més, però, també hi ha diferències notables segons el règim de tinença. La població llogatera està molt més afectada per la pobresa induïda per les despeses de l'habitatge que la població propietària. Entre aquelles persones grans que viuen de lloguer, la taxa de risc pobresa un cop es dedueixen els costos d'habitatge s'incrementa en 21,7 punts, mentre que entre la població propietària ho fa només un 7,1 %. Així, si la població llogatera ja patia un risc de pobresa superior abans dels costos d'habitatge, un cop es dedueixen aquests, el risc de pobresa de la població gran llogatera s'enfila fins al 47 %, més del doble que entre la població gran propietària. El Gràfic 24 representa aquestes diferències.

Gràfic 24: Taxa de risc de pobresa abans i després de les despeses de l'habitatge (incloent amortització de préstecs) segons règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 – 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2021-2022.

4. Idoneïtat de l'habitatge de les persones grans de Barcelona

En aquesta secció s'aborden altres aspectes de l'habitatge que impacten a la qualitat de vida de les persones grans. Concretament, s'analitza la idoneïtat de l'habitatge de la població de 65 anys i més. En primer terme, s'analitza si els habitatges són accessibles per a persones amb problemes de mobilitat i si estan adaptats a les necessitats de l'envelliment. Per altra banda, s'analitza la incidència de la subocupació i la sobreocupació en les llars, per entendre fins a quin punt els habitatges on resideixen les persones grans responen a la seva necessitat d'espai. Finalment, s'analitzen els canvis de residència de la població gran, amb un interès especial en la seva freqüència i en analitzar si les persones grans de Barcelona que canvien de residència romanen al municipi o opten per marxar de la ciutat.

Les anàlisis mostren que un percentatge important de la població gran de Barcelona viu en habitatges que no estan adaptats a les necessitats de l'envelliment. Similarment, revelen que gairebé una quarta part de la població gran viu en habitatges no accessibles per a persones amb mobilitat reduïda. Aquesta incidència és més elevada entre la població gran llogatera que entre la propietària. Per altra banda, les dades mostren que la sobreocupació té una incidència residual entre les persones grans. En canvi, la infraocupació de l'habitatge és molt freqüent. Finalment, es mostra que el percentatge de població gran que opta per la mobilitat residencial és molt reduït, especialment si es compara amb altres grups d'edat. Tot i així, cal destacar que de la població gran que canvia d'habitatge la meitat opta per marxar de la ciutat, un percentatge molt més elevat que entre altres grups d'edat.

4.1. Habitatge i autonomia de les persones grans

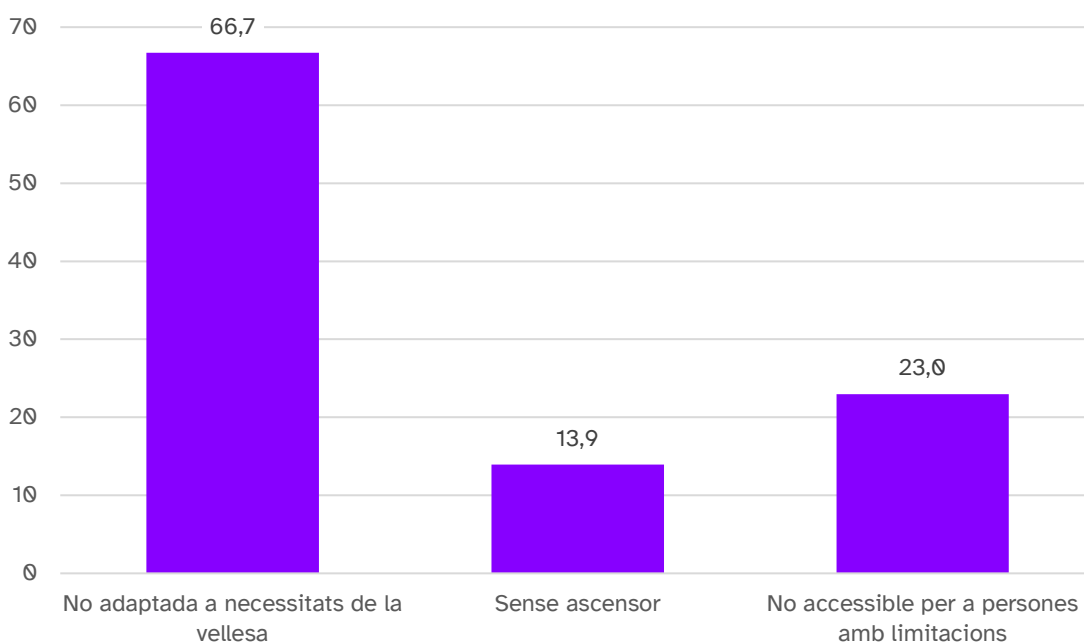
Un aspecte clau de l'habitatge per a les persones grans és que aquest en garanteixi la mobilitat i l'accessibilitat, així com que estigui adaptat a les necessitats pròpies de l'envelliment (per exemple, agafadors, dutxes, amb baranes, armaris i endolls a alçades accessibles, etc.). Aquests aspectes faciliten que les persones grans puguin romandre al seu habitatge habitual i dur una vida autònoma. Aquesta és una forta preferència de les persones grans (Costa-Font et al., 2009; Lebrusán, 2019), tant pel fet de no haver de canviar d'habitatge en sí, com perquè facilita la seva integració social, al poder mantenir la presència al barri de referència i les relacions socials i familiars així com xarxes de solidaritat en l'entorn més proper, factors essencials en l'experiència vital i el benestar de la població gran.

Per analitzar l'accessibilitat i l'adequació dels habitatges de la població gran a les necessitats de l'envelliment s'utilitzen dades de l'ECEPOV 2021, l'enquesta de característiques essencials de la població i habitatges de l'INE. Amb aquesta enquesta es pot saber si les persones grans de Barcelona viuen en habitatges accessibles per a persones amb problemes de mobilitat, si la població gran que viu en edificis d'habitatges ho fa en edificis que disposen d'ascensor i si considera que el seu habitatge està adaptat a les necessitats de l'envelliment. Alhora, es pot comprovar com aquests fenòmens varien en funció del règim de tinença i de l'estat de salut declarat persones grans.

Com es pot comprovar al Gràfic 25, dues tercers parts de la població gran Barcelona declara viure en

habitatges que no estan adaptats a les necessitats de l'envelliment. Cal tenir present que la població gran viu majoritàriament en habitatges antics construïts al segle passat amb uns criteris constructius que fan difícil certes adaptacions. Per exemple, molts pisos de la ciutat no poden adaptar-se fàcilment a ser accessibles per a algú que utilitza cadira de rodes donades les dimensions d'algunes de les estances o espais de l'habitatge (habitacions, passadissos, banys, portes, etc.). Per altra banda, el percentatge de població gran en habitatges amb problemes d'accessibilitat és molt més reduït, però segueix afectant a un segment considerable de la població de 65 anys i més. Concretament un 23 % de la població gran barcelonina viu en habitatges amb problemes d'accessibilitat per a persones amb limitacions en les seves capacitats motores o sensorials, i un 13,9 % ho fa en edificis d'habitatges que no tenen ascensor. Aquestes mancances del parc d'habitatge tenen una influència negativa en la qualitat de vida de les persones grans en la mesura que en comprometen la seva autonomia i mobilitat.

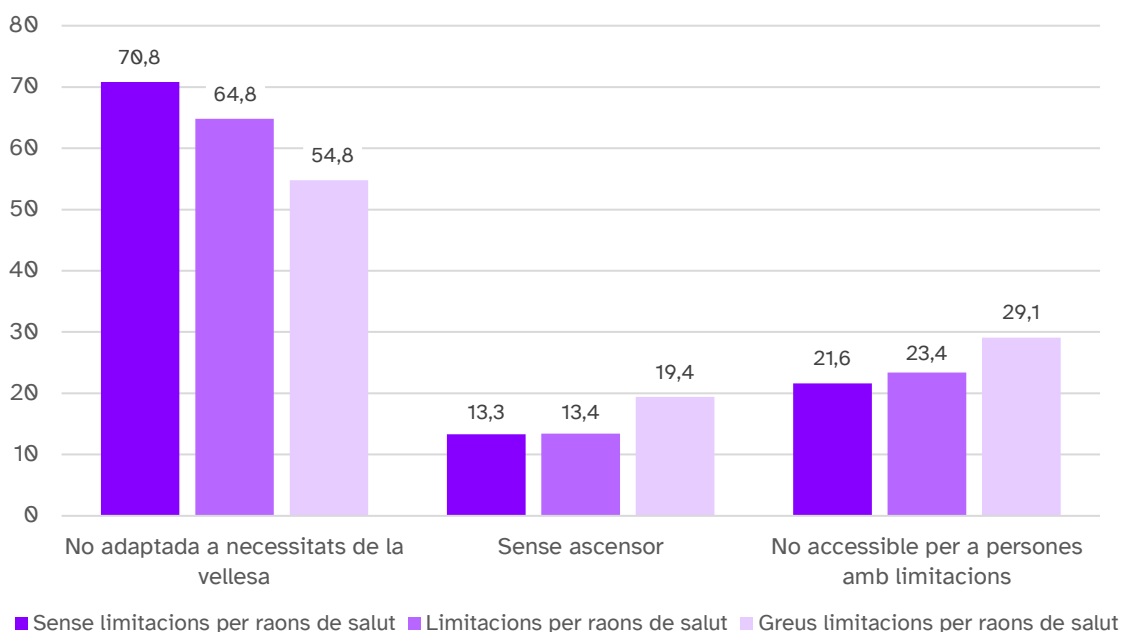
Gràfic 25: Adaptació i accessibilitat de l'habitatge de les persones grans. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021

Font: INE, Encuesta de características esenciales de la población y las viviendas, 2021.

Resulta interessant comprovar com aquestes mancances de l'habitatge afecten a persones amb problemes de salut, ja que l'afectació d'aquestes mancances és especialment important per a persones amb problemes de salut que dificulten la realització d'activitats quotidianes. En el Gràfic 26 es pot comprovar que les persones que pateixen limitacions en la seva vida quotidiana per raons de salut tendeixen a tenir el seu habitatge més adaptat a les necessitats de l'envelliment. Probablement perquè les persones adapten el seu habitatge quan el seu estat de salut empitjora i condiciona el seu dia a dia. En canvi, les incidències de d'accessibilitat (accessibilitat i ascensor) són més freqüents entre la població amb problemes de salut. Aquest fet pot explicar-se, en bona mesura, per una causalitat inversa: no disposar d'ascensor o viure en un edifici no accessible per a persones amb problemes de mobilitat o limitacions sensorials imposa limitacions en la seva vida quotidiana.

Gràfic 26: Adaptació i accessibilitat de l'habitatge de les persones grans segons limitacions per raons de salut. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021

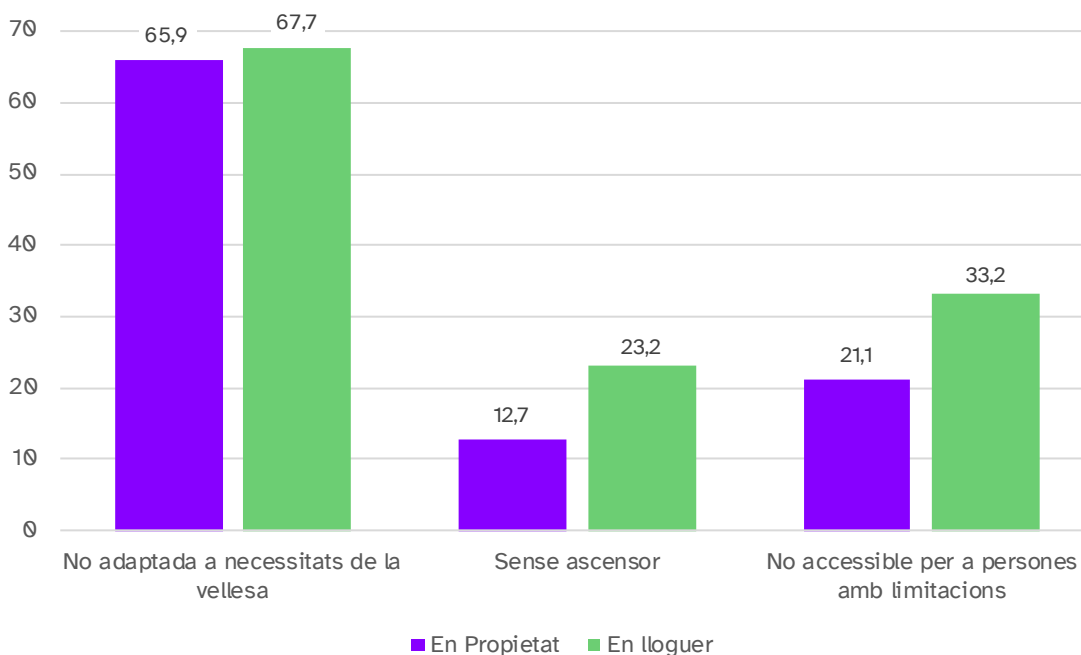

Font: INE, Encuesta de características esenciales de la población y las viviendas, 2021.

També es poden trobar variacions notables en funció del règim de tinença. Com s'ha vist al llarg d'aquest informe, el règim de tinença és un element clau per entendre la relació de les persones grans amb l'habitatge. En el cas de la idoneïtat de l'habitatge a l'envelliment al Gràfic 27 es pot constatar que es manté aquesta incidència. En primer terme, la població gran llogatera té més problemes d'accessibilitat al seu habitatge. Un 23,2 % viu en edificis sense ascensor, enfront d'un 12,7 % de les persones grans propietàries. De la mateixa manera, un 33,2 % de la població gran llogatera viu en habitatges no accessibles per a persones amb problemes de mobilitat o sensorials, mentre que només un 21,1 % de la població gran propietària ho fa.

Aquestes diferències en funció del règim de tinença poden ser conseqüència en bona mesura del propi model d'habitatge, marcat per polítiques públiques que han prioritzat la propietat i han provocat que la població gran que resideix de lloguer sigui població de rendes més baixes. Sovint, qui residia en règim de lloguer ho feia perquè no podia permetre's accedir a la propietat (Lebrusán, 2019). La població llogatera, doncs, hauria tingut una major tendència a residir en edificis sense ascensor i amb problemes d'accessibilitat per motius econòmics derivats dels seus baixos ingressos. A més, actualment, la població en règim de lloguer no té capacitat d'incidència directa en les decisions sobre adaptacions o reformes dels edificis en què resideixen, reformes que podrien fer millorar la seva accessibilitat. Aquesta manca d'influència pot dificultar l'adaptació dels edificis on resideix població gran llogatera a mesura que apareixen necessitats de mobilitat entre els seus habitants.

Gràfic 27: Adaptació i accessibilitat de l'habitatge de les persones grans segons règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021

Font: INE, Encuesta de características esenciales de la población y las viviendas, 2021.

Pel que fa a l'adaptació de l'habitatge a les necessitats de la vellesa no s'observen diferències significatives segons el règim de lloguer. Convé destacar, però, que com s'ha vist anteriorment el lloguer és més habitual entre la població més envellida, que és precisament la que té més limitacions per raons de salut. Caldria esperar, doncs, que tingués l'habitatge més adaptat, ja que la proporció de persones grans que tenen l'habitatge adaptat incrementa entre la població amb problemes de salut. El fet que no sigui així sembla indicar que la població gran que viu de lloguer, que de mitjana té ingressos més baixos i despeses de l'habitatge més altes, té més dificultats per adaptar el seu habitatge a les necessitats de la vellesa a mesura que avança la seva edat i s'incrementen els problemes de salut que poden condicionar la seva autonomia.

4.2. La infraocupació i sobreocupació de les llars entre les persones grans

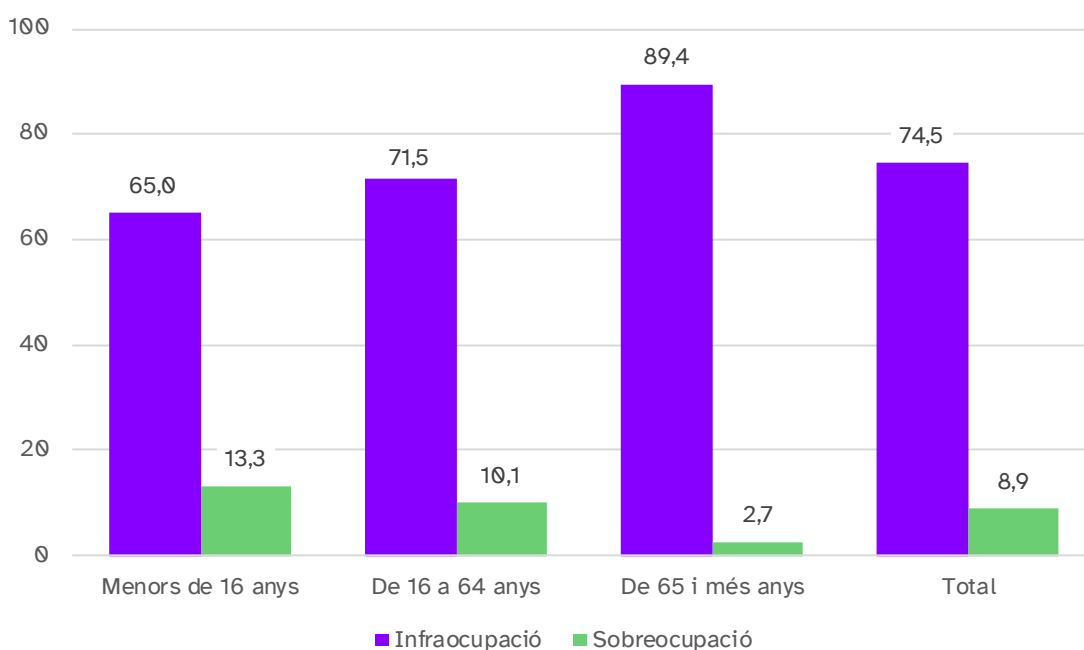
Un altra aspecte important per entendre les condicions de l'habitatge de les persones grans són els fenòmens de la infraocupació i la sobreocupació dels habitatges. La infraocupació afecta a aquelles persones que viuen en habitatges amb més habitacions de les necessàries, mentre que la sobreocupació afecta a aquelles que ho fan en habitatges on hi ha menys habitacions de les necessàries¹².

¹² Per calcular el nombre d'habitacions considerat mínim per viure-hi s'estableixen els següents criteris d'acord a la definició de l'Eurostat: una habitació per llar, una per cada parella, una per cada persona de més de 18 anys de la llar (que no forma parella), una per cada dues persones del mateix sexe amb edats compreses entre els 12 i els 17 anys, una per cada persona d'entre 12 i 17 anys que no estigui comptabilitzada en les categories anteriors, i una per cada dos infants de menys de 12 anys. Per habitació es considera l'espai tancat que té almenys dos metres d'alçada lliure en la major part de la seva superfície, com a mínim quatre metres quadrats de superfície, i una forma que permet ficar-hi un llit per una persona adulta. Dins d'aquesta definició d'habitació, es comptabilitzen els dormitoris, sales d'estar, despatxos, cambres destinades al servei, i altres espais que compleixin els requisits esmentats. Les cuines computen com a habitacions

El fenomen de la infraocupació està molt estès, tant entre les persones grans com entre la resta de la població, com es pot observar al Gràfic 28. Tot i així, és més freqüent entre la població gran que entre la població de menys de 65 anys. Un 89,4 % de la població gran de Barcelona viu en habitatges amb més habitacions de les necessàries. En canvi, entre la població de menys de 65 anys, la infraocupació afecta al voltant del 70% de les persones. Convé no confondre infraocupació amb una situació avantatjosa, o la situació de viure en pisos desproporcionadament grans. Com remarca Lebrusán (2023), sovint les persones grans resideixen en habitatges que, tot i tenir més habitacions de les necessàries, són vells i tenen problemes estructurals que fan que no siguin idònies per a l'envelliment.

L'alta incidència de la infraocupació entre la població gran es pot explicar, en bona mesura, per la tendència de les persones grans a romandre al seu habitatge habitual fins i tot quan les seves necessitats d'habitacions varien com a conseqüència de canvis en la composició de la llar. Així, moltes persones grans que han tingut descendència mantenen el seu habitatge quan els seus fills es fan grans i deixen de viure amb ells, fet que es tradueix en un nombre d'habitacions superiors al que necessiten les llars més freqüents entre la població gran, formades per una parella o una persona sola. Per altra banda, el règim de tinença també afecta a la infraocupació: aquesta és més freqüent entre la població propietària que entre la població llogatera en tots els grups d'edat. En concret, entre les persones grans, la taxa d'infraocupació és del 91,6 % entre les persones propietàries i del 77,1 % entre les llogateres.

Gràfic 28: Taxa d'infraocupació i de sobreocupació de l'habitatge per grup d'edat. Total població. Barcelona, 2021-2022

Font: Institut Metròpoli i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2021-2022.

Pel que fa a la sobreocupació, la història és la inversa. És un fenomen poc estès que amb prou feines afecta a la població gran. Concretament, només un 2,7 % de les persones grans de Barcelona viuen en situació de sobreocupació. En canvi, un 10,1 % de la població d'entre 16 i 65 anys i un 13,3 % dels menors de 16 anys

si tenen més de quatre metres quadrats, i queden exclosos del concepte habitació els banys, vàters, passadissos, terrasses, rebedors i rebosts.

pateixen aquesta situació. El règim de tinença també està relacionat amb la incidència de la sobreocupació. En tots els grups d'edat la sobreocupació és més freqüent entre les persones que tenen el seu habitatge en règim de lloguer. En el cas de les persones grans de Barcelona, afecta a un 2,2 % de les persones propietàries i a un 6,0 % de les llogateres.

4.3. Canvis residencials entre les persones grans

Una de les opcions davant la inadequació de l'habitatge o de les despeses excessives en habitatge pot ser el canvi residencial. En aquesta secció s'analitzen els canvis residencials de la població gran barcelonina l'any 2022. Malauradament, les fonts de dades en què es disposa d'informació sobre motius dels canvis residencials no tenen una mida mostral suficient per poder analitzar els motius dels canvis residencials de la població gran de la ciutat. En aquest apartat, doncs, s'estudia la incidència del canvi residencial entre la població de 65 anys i més de Barcelona i s'analitza el destí geogràfic d'aquelles persones grans que canvien de domicili. No es pot analitzar, però, el motiu pel qual realitzen el canvi.

A partir de les dades del padró municipal, es pot comprovar que el canvi residencial és minoritari entre la població gran barcelonina. Com es pot veure a la Taula 8, tan sols un 3,2 % va canviar de residència l'any 2022¹³. En canvi, aquell mateix any, un 11,8 % de la població de menys de 65 anys va canviar de domicili. Això implica que els canvis de domicili són més de tres vegades més freqüents entre la població de menys de 65 anys que entre les persones grans de la ciutat. Pel que fa al destí de les persones grans que canvien de domicili, destaca que al voltant de la meitat marxa de Barcelona. Concretament, un 52,5 % de la població gran que canvia de domicili ho fa per anar a residir a un altre municipi. Aquest percentatge contrasta amb el de la població més jove: només el 37,5 % dels moviments residencials de la gent de menys de 65 anys són per anar a viure fora de la ciutat. La Taula 9 il·lustra els moviments residencials segons edat i destí.

Taula 8: Moviments residencial segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2022

	Número de persones que canvien de domicili	Percentatge de població que canvia de domicili
Població de 65 anys i més	11.168	3,2 %
Menors de 65 anys	151.580	11,8 %

¹³ Aquest anàlisi es fa tenint en consideració només aquelles baixes del padró de les que consta municipi de destí. Es descarten, doncs, les baixes del padró per inscripció indeguda o caducitat.

Taula 9: Moviments residencial segons destí i grups d'edat. Total població. Barcelona, 2022

	De 65 anys i més		Menors de 65 anys	
	Número de moviments	Percentatge de moviments	Número de moviments	Percentatge de moviments
Barcelona - Barcelona	5.310	47,5 %	94.704	62,5 %
Barcelona - Catalunya	4.041	36,2 %	38.418	25,3 %
Barcelona - Espanya	1.588	14,2 %	13.861	9,1 %
Barcelona - Resta del món	229	2,1 %	4.597	3,0 %

Font: elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona, Registre d'altres i baixes del Padró municipal, 2022.

La major tendència de les persones grans que canvien de domicili a marxar de Barcelona es pot deure a que una part de la població gran, un cop acaba el seu vincle amb l'activitat laboral, opti per anar a viure a segones residències o retorni a les seves localitats d'origen. També pot estar influenciada pel fet que persones de 65 anys i més, amb l'objectiu de viure a prop de les seves famílies, optin per fixar la seva residència a altres municipis de la regió metropolitana on van emigrar els seus fills en anys anteriors, quan van canviar de residència sovint anant a zones de més baixa densitat residencial (García-Coll i López-Villanueva, 2017). Com s'ha comentat, amb les dades disponibles, no és possible contrastar aquestes hipòtesis.

5. Conclusions

Les anàlisis realitzades han confirmat que, en general, la població gran resident a la ciutat de Barcelona té uns nivells baixos de vulnerabilitat econòmica en comparació amb la resta de la població. Durant les darrers dècades, aquest col·lectiu ha experimentat una millora progressiva dels seus ingressos, degut a diversos factors. El fet que cada cop arribi més població a l'edat de jubilació amb trajectòries laborals completes, sobretot dones, ha ampliat l'accés a pensions de jubilació contributives de major quantia. També s'ha de tenir present la transformació de l'estructura social que s'ha produït en les darreres dècades i que ha fet augmentar també la jubilació de professionals i treballadors qualificats amb cotitzacions més elevades. A més, a tot això també s'ha de sumar que l'augment de l'esperança de vida dels homes ha incrementat el nombre de llars amb dobles ingressos formades per persones grans. Per altra banda, l'estabilitat dels ingressos provinents del sistema de protecció social neutralitza pràcticament l'impacte de les crisis econòmiques entre la població gran. I, més enllà d'això, el fet que un alt percentatge de la població gran sigui propietària de ple dret del seu habitatge incrementa la seva seguretat residencial en moments de crisi habitacional aguda com l'actual, al mateix temps que la seva capacitat de consum no es veu afectada significativament pels costos associats a l'habitatge.

Tanmateix, entre la població gran barcelonina, també hi ha una bossa de població que pateix situacions de vulnerabilitat econòmica. Un 17,8 % de les persones grans de Barcelona es troba en situació de risc de pobresa, un 5,7 % pateix privació material i social severa i un 2,5 % es troba en una situació de vulnerabilitat social extrema al patir de forma simultània risc de pobresa, sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge i viure sola. És important remarcar que la vulnerabilitat social i econòmica afecta especialment a determinats perfils de població gran. De fet, les desigualtats existents entre la població gran tendeixen a reproduir les desigualtats i les diferències en les oportunitats que la població que ara té 65 anys i més ja ha experimentat al llarg de la seva vida. Així, dimensions com el gènere o la generació condicionen la situació econòmica de les persones grans de la ciutat. Com a resultat, les dones, les persones de més de 75 anys i les persones que viuen soles tenen major risc de patir pobresa i privacions materials i socials. Per exemple, el risc de pobresa entre les dones grans és del 20,4 %, i entre les persones de 75 anys i més ho és del 27,5 %, enfront del 17,8 % del conjunt de la població gran de la ciutat.

La forma de tinença de l'habitatge té un impacte molt important en les condicions materials de vida de la població barcelonina. Entre la població gran destaca, com ja s'ha dit, que una gran majoria viu en habitatges en plena propietat. Aquest fet és especialment influent en les condicions de vida de les persones grans per diversos motius. Per una banda, redueix molt les despeses a associades a l'habitatge, ja que elimina el cost del lloguer o del retorn del crèdit hipotecari. Per una altra banda, ofereix seguretat residencial, ja que no hi ha risc de desnonament en cas d'impagament. Finalment, es tracta d'un actiu immobiliari del qual es pot fer ús en cas de voler o necessitar fer un canvi de residència, haver de fer front a despeses de cura, etc. Pel que fa específicament a l'impacte de les despeses de l'habitatge, s'ha mostrat que l'habitatge en propietat actua com un element protector enfront la vulnerabilitat econòmica en la vellesa, ja que l'impacte sobre el seu poder adquisitiu és menor. Això contribueix de forma destacada a uns nivells baixos de privacions materials i socials i de pobresa després de les despeses de l'habitatge entre la població gran (5,7 % i 26,7 % respectivament), especialment si es comparen amb els de la població de menys de 65 anys entre els qui la propietat està molt menys estesa (8,9 % i 39,8 % respectivament per a la població d'entre 16 i 64 anys i 13,0 % i 44,6 % entre els menors de 16 anys).

En aquest sentit, però, cal tenir molt present que és previsible que l'efecte protector de la propietat de l'habitatge entre la població gran minvi en les properes dècades. Per una banda, entre les generacions que arribaran als 65 anys en les dues pròximes dècades, la plena propietat és molt menys freqüent que entre la població que actualment té 65 anys i més (entre la població d'entre 45 i 54 anys, per exemple, només el 39,9 % de la població té l'habitatge en plena propietat, mentre que el té el 74,9 % de la població de 65 anys i més). En canvi, el lloguer, i especialment el lloguer a preu de mercat i de durada limitada, guanya molta preponderància. Això es podria traduir, per tant, en un increment de la inseguretat residencial i en un increment de les despeses de l'habitatge. Addicionalment, cal tenir present un altre factor que pot impactar en la vulnerabilitat econòmica de la població gran llogatera. S'estan polaritzant els perfils socials que viuen en diferents règims de tinença. Entre les cohorts que arribaran als 65 anys en les properes dècades, la població que viu de lloguer té uns nivells de pobresa i precarietat econòmica abans de les despeses de l'habitatge molt superior al de les persones llogateres que avui dia tenen 65 anys i més (la precarietat i la pobresa afecten el 52,4 % de les persones llogateres d'entre 45 i 64 anys, enfront al 36,3 % de les de 65 anys i més). Així doncs, en les properes dècades hi haurà vàries transformacions simultànies que afectaran la situació socioeconòmica de la població gran: és molt probable que s'incrementi el número i la proporció de persones grans llogateres, que disminueixi el percentatge de persones grans llogateres que tenen contractes de lloguer de renda antiga o de durada il·limitada, i que la població gran llogatera tingui uns ingressos inferiors. Tot plegat, pot comprometre el benestar d'una part important de la població gran de les properes dècades.

Per altra banda, s'ha analitzat també altres aspectes de l'habitatge que condicionen la vida de les persones grans. S'ha estudiat la idoneïtat dels habitatges on resideix la població gran, amb un interès especial a les característiques de l'habitatge que poden fomentar la seva autonomia i la seva integració social enfront el risc de dependència i aïllament social. S'ha mostrat que una majoria de la població gran (66,7 %) viu en habitatges no adaptats a les necessitats de l'envelliment (habitatges on es pot circular en cadira de rodes, amb agafadors, armaris a alçades adequades, etc.). Similarment, un percentatge important de la població gran (23,0 %) viu en habitatges no accessibles des del carrer per a població amb dificultats sensorials o amb mobilitat reduïda, i un altre 13,9 % viu en edificis d'habitatges sense ascensor. Així doncs, un percentatge molt important de les persones grans de la ciutat viu en habitatges que comprometen o poden arribar a comprometre la seva autonomia i, fins i tot, poden dur-los a patir situacions d'aïllament social.

Pel que fa al nivell d'ocupació dels habitatges s'ha constatat que la sobreocupació té una incidència marginal entre les persones grans. Tan sols un 2,7 % de la població gran de la ciutat viu en habitatges sobreocupats. Al contrari, la infraocupació està molt estesa. Un 89,4 % de la població gran viu en habitatges amb més habitacions de les necessàries, un percentatge considerablement superior que la resta de grups d'edat. Tot plegat mostra que bona part de la població gran viu en habitatges que no responen a les seves necessitats: sovint resideix en pisos amb més habitacions del necessari però que donada la manca d'adaptació o accessibilitat poden arribar a comprometre'n l'autonomia i la integració social. Aquest fet respon en bona mesura a la preferència de la població gran de romandre a l'habitatge i a l'entorn habitual. Cal tenir present, però, que aquesta preferència s'emmarca en un context determinat, on hi ha manca d'oferta d'alternatives residencials accessibles adaptades a les necessitats de l'envelliment. Quan l'alternativa és la institucionalització, les persones grans prefereixen residir en un habitatge no adaptat o no accessible. Alhora, la tendència a romandre a un habitatge no adequat també està influenciada per la dificultat d'adaptar l'habitatge o canviar de residència, fins i tot entre les persones propietàries del seu habitatge. Sovint, la població gran és propietària del seu habitatge, però aquest és tot el seu patrimoni i té uns ingressos moderats, de forma que no pot assumir el cost d'adaptació o de canvi a un altre habitatge més adequat. La manca d'un parc públic d'habitatge adaptat a les necessitats de la vellesa i de mecanismes que permetin l'adaptació dels habitatges de les persones grans provoca que una part significativa de la població gran no tingui possibilitats de residir en un lloc idoni per facilitar la seva autonomia i integració social.

Referències

- Castles, F. (1998). The Really Big Trade-Off: Home Ownership and the Welfare State in the New World and the Old. *Acta Politica*, 33(1), 5-19.
- Costa-Font, J., Elvira, D., i Mascarilla-Miró, O. (2009). «Ageing in place»? Exploring elderly people's housing preferences in Spain. *Urban Studies*, 46(2), 295-316.
- Dewilde, C., i Raeymaeckers, P. (2008). The trade-off between home-ownership and pensions: Individual and institutional determinants of old-age poverty. *Ageing and Society*, 28(6), 805-830.
- Doling, J., i Elsinga, M. (2013). *Demographic Change and Housing Wealth: Home-owners, Pensions and Asset-based Welfare in Europe*. Springer.
- Donat, C. (2019). Envel·liment i habitatge a la metròpoli de Barcelona: dinàmiques, escenaris i reptes. *Anuari Metropolità de Barcelona*, 151-169. IERMB.
- García-Coll, A., i López-Villanueva, C. (2017). El fenómeno de la dispersión residencial en la Región Metropolitana de Barcelona. Espacios, actores y tendencias. *Papers*, 102(4), 727-760.
- Garcia-Muniesa, J., i Porcel, S. (2023). *Desigualtat social i pobresa a l'àrea metropolitana de Barcelona: de la post-crisi financera a la post-crisi pandèmica*. Institut Metròpoli.
- Kemeny, J. (1981). *The Myth of Home Ownership: Private versus Public Choices in Housing Tenure*. Routledge.
- Leal, J. (2005). La política de vivienda en España. *Documentación Social. Revista de Estudios Sociales y de Sociología Aplicada*, 138, 63-80.
- Lebrusán, I. (2019). *La vivienda en la vejez: problemas y estrategias para envejecer en sociedad*. Editorial CSIC.
- Lebrusán, I. (2023). Una llar per a la vellesa: un problema que anirà a més. *Barcelona Metròpolis*, 128, 34-37.
- Módenes, J. A., Blanes, A., i Zueras, P. (2019). *Envel·liment i habitatge. La dimensió econòmica i socioassistencial de l'autonomia residencial de les persones grans: perspectives de futur a l'àmbit metropolità*. Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona.
- Pareja-Eastaway, M., i Sánchez-Martínez, M. T. (2011). El alquiler: una asignatura pendiente de la Política de Vivienda en España. *Ciudad y territorio: Estudios Territoriales*, 167, 53-70.
- Pérez Díaz, J. (2003). ¿Cómo ha mejorado tanto la vejez en España? *Políticas Demográficas y de Población*, 81-107. Centro de Estudios sobre la Despoblación y Desarrollo de Areas Rurales (CEDDAR), Gobierno de Aragón.
- Porcel, S., i Antón-Alonso, F. (2018). *Condicions de vida de les persones grans a Barcelona: situació socioeconòmica i habitatge, 2016-17*. IERMB
- Sarasa, S. (2007). Pensiones de jubilación en España: reformas recientes y algunas consecuencias sobre el riesgo de pobreza. *Política y Sociedad*, 44(2), 87-99.

Trilla, C. (2001). *La política de vivienda en una perspectiva europea comparada*. Fundación La Caixa.

Tunstall, R., Bevan, M., Bradshaw, J., Croucher, K., Duffy, S., Hunter, C., Jones, A., Rugg, J., Wallace, A., i Wilcox, S. (2013). *The links between housing and poverty: an evidence review*. Joseph Rowntree Foundation.

Whelan, C. T., Russell, H., i Maître, B. (2016). Economic Stress and the Great Recession in Ireland: Polarization, Individualization or 'Middle Class Squeeze'? *Social Indicators Research*, 126(2), 503-526.

Índex de taules

Taula 1: Pensió de jubilació mitjana per grups d'edat i sexe i variació percentual. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2012, 2017 i 2022.....	12
Taula 2: Índex de Gini segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2011, 2016-2017 i 2021-2022.....	15
Taula 3: Risc de pobresa i privació material i social severa per grups d'edat. Total població. Barcelona, 2021-2022.....	15
Taula 4: Població afectada per privacions materials i socials per grup d'edat (%). Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021-2022.....	16
Taula 5: Taxa de risc de pobresa segons eixos de desigualtat. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021-2022.....	17
Taula 6: Privació material i social severa i moderada segons eixos de desigualtat. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021-2022.....	18
Taula 7: Pobresa abans i després de i induïda per les despeses de l'habitatge segons grups d'edat. Barcelona, 2011 i 2021-2022.....	36
Taula 8: Moviments residencial segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2022.....	43
Taula 9: Moviments residencial segons destí i grups d'edat. Total població. Barcelona, 2022.....	44

Índex de gràfics

Gràfic 1: Renda mitjana anual per unitat de consum (euros). Total població. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016-2017 – 2021-2022.....	9
Gràfic 2: Pensió de jubilació contributiva mitjana (euros corrents)*. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 – 2022.....	9
Gràfic 3: Classificació Socioeconòmica (ESeC). Població de 55 anys i més. Barcelona, 2000, 2016-2017 i 2021-2022.....	10
Gràfic 4: Taxa d'activitat segons sexe i bretxa de gènere en l'activitat. Població de 55 anys i més. Barcelona 1985 – 2021-2022.....	11
Gràfic 5: Bretxa de gènere en les pensions de jubilació per grups d'edat. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2012, 2017 i 2022.....	12
Gràfic 6: Nombre de persones amb ingressos superiors a l'IRSC en llars unipersonals o de dues persones de 65 anys i més. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 i 2021-2022.....	13
Gràfic 7: Població segons edat i estrats de renda*. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 i 2021-2022.....	14
Gràfic 8: Població gran que no pot fer front a una despesa imprevista de 700 euros (%). Població de 65 anys i més. Barcelona, 2022.....	18
Gràfic 9: Taxa de risc de pobresa per grups d'edat. Total població. Espanya, 1995 – 2021-2023.....	19
Gràfic 10: Taxa de risc de pobresa per grups d'edat. Total població. Barcelona, 2011 – 2021-2022.....	20
Gràfic 11: Privació material i social severa per grups d'edat. Total població. Barcelona, 2016-2017 – 2021-2022.....	21
Gràfic 12: Interseccions entre risc de pobresa, sobrecàrrega en les despeses de l'habitatge i viure sol/a. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021-2022.....	22
Gràfic 13: Règim de tinença de l'habitatge principal. Població de 16 anys i més. Barcelona, 1990 – 2021-2022.....	24
Gràfic 14: Població que viu en règim de propietat totalment pagada (%). Població de 16 anys i més. Barcelona, 1990 – 2021-2022.....	25
Gràfic 15: Població que viu en règim de lloguer o de propietat amb pagaments pendents (%). Població de 16 anys i més. Barcelona, 1990 – 2021-2022.....	26
Gràfic 16: Estrats de renda segons règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021-2022.....	27
Gràfic 17: Règim de tinença per districte. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2022.....	28
Gràfic 18: Règim de tinença per grups d'edat. (%). Població de 45 anys i més. Barcelona, 2021-2022.....	29

Gràfic 19: Estrats de renda segons règim de tinença segons edat. Població de 45 anys i més. Barcelona, 2021-2022	30
Gràfic 20: Percentatge de renda per unitat de consum destinada a despeses de l'habitatge segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2011 – 2021-2022	32
Gràfic 21: Percentatge de renda per unitat de consum destinada a despeses de l'habitatge segons règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 – 2021-2022	32
Gràfic 22: Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge (incloent amortització de préstecs) segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2011 – 2021-2022	33
Gràfic 23: Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge (incloent amortització de préstecs) segons règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 – 2021-2022	34
Gràfic 24: Taxa de risc de pobresa abans i després de les despeses de l'habitatge (incloent amortització de préstecs) segons règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 – 2021-2022	37
Gràfic 25: Adaptació i accessibilitat de l'habitatge de les persones grans. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021	39
Gràfic 26: Adaptació i accessibilitat de l'habitatge de les persones grans segons limitacions per raons de salut. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021	40
Gràfic 27: Adaptació i accessibilitat de l'habitatge de les persones grans segons règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2021	41
Gràfic 28: Taxa d'infraocupació i de sobreocupació de l'habitatge per grup d'edat. Total població. Barcelona, 2021-2022	42

Annex metodològic

Enquestes utilitzades

Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida (EMCV)

Les Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida (EMCV) constitueixen actualment la font de dades de referència en matèria d'ingressos i de condicions de vida per l'àmbit metropolità de Barcelona. Estan basades en l'Enquesta de condicions de vida (ECV), una enquesta basada en criteris harmonitzats per a tots els països de la Unió Europea. Les EMCV van substituir l'any 2016 la que fins llavors havia estat la referent en aquest àmbit territorial, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de població (ECVHP), també coneguda com l'"Enquesta Metropolitana"¹⁴. Cal tenir present que les dades de renda que s'utilitzen a les EMCV provenen de les registres administratius i reflecteixen els ingressos que van tenir l'any anterior al de l'edició de l'estadística.

Les EMCV es construeixen a partir de les dades que ofereix l'ECV, una operació de periodicitat anual realitzada per l'INE des de 2004 i ampliada a Catalunya per l'Idescat i l'Institut Metròpoli des de 2016. El mètode d'elaboració de les EMCV ha estat dissenyat i desenvolupat conjuntament per l'Institut Metròpoli i l'Idescat. Aquest mètode es basa en la suma de mostres (*data pooling*) de dues edicions consecutives de l'ECV, incorporant els procediments pertinents per construir una mostra estrictament transversal (re)calibrada per les diferents corones metropolitanes que conformen l'àmbit metropolità.

Encuesta de Características Esenciales de la Población y Viviendas (ECEPOV)

L'Encuesta de Características Esenciales de la Población y Viviendas (ECEPOV) és una enquesta realitzada per l'Instituto Nacional de Estadística (INE) per complementar la informació del cens. Recull informació sobre característiques de la població, dels habitatges i de mobilitat. La primera i única edició disponible correspon a l'any 2021.

Enquesta sociodemogràfica de Barcelona

L'enquesta sociodemogràfica de Barcelona és una enquesta realitzada pel Departament d'Estudis d'Opinió de l'Ajuntament de Barcelona. Té per objectiu quantificar la població de la ciutat, descriure les principals característiques sociodemogràfiques de Barcelona, els habitatges i les llars de la ciutat així com les condicions de vida de la població barcelonina.

¹⁴ Es van realitzar sis edicions de l'ECVHP amb periodicitat quinquenal entre 1985 i 2011.

Principals conceptes

Despeses totals de l'habitatge (incloent amortització)

Inclouen el lloguer (en cas que l'habitatge estigui llogat), els interessos i l'amortització de l'hipoteca (en cas que l'habitatge sigui de propietat amb pagaments pendents) i d'altres despeses associades al manteniment de l'habitatge (comunitat, aigua, electricitat, gas, assegurança del continent, algunes taxes i impostos municipals). Per a la població amb l'habitatge en propietat amb pagaments pendents, s'ha realitzat un exercici d'estimació de les despeses relatives a assegurances, comunitat i taxes i impostos municipals.

Índex de Gini

L'índex de Gini mesura el grau de desigualtat en la distribució d'una variable contínua i s'utilitza generalment per mesurar la desigualtat econòmica. Els valors del coeficient se situen en el rang entre 0 i 100. El valor 0 faria referència a desigualtat nul·la en una societat determinada (tothom tindria el mateix nivell d'ingressos), mentre que el valor 100 remetria a una societat amb desigualtat màxima.

Renda disponible per unitat de consum (o ingressos equivalents de les persones)

La renda per unitat de consum es calcula per tenir en compte economies d'escala a les llars. S'obté dividint la renda total de la llar entre el nombre d'unitats de consum. Les unitats de consum es calculen utilitzant l'escala de l'OCDE modificada, que concedeix un pes de 1 al primer adult, un pes de 0,5 a la resta d'adults i un pes de 0,3 als menors de 14 anys. Una vegada calculada la renda per unitat de consum de la llar s'adjudica aquest valor a cadascun dels seus membres. La renda per unitat de consum (o ingressos equivalents de la persona) s'utilitza en el càlcul de mesures de risc de pobresa.

Taxa de privació material i social severa

La taxa de privació material i social es defineix com la proporció de població que, per motius econòmics, no es pot permetre accedir a béns i serveis o participar en activitats considerades necessàries i desitjables per a una vida adequada. L'indicador concep la privació com un fenomen multidimensional i està constituït per 13 ítems. Es considera que una persona pateix privació material i social severa si no se'n pot permetre 7 o més.

Els 13 ítems que conformen l'indicador són els següents: (1) no poder fer front a despeses imprevistes; (2) no poder-se permetre anar de vacances almenys una setmana l'any; (3) haver tingut endarreriments en el pagament de rebuts de l'habitatge o de compres ajornades; (4) no poder-se permetre ingerir un àpat de carn, pollastre o peix (o proteïna equivalent) almenys cada dos dies; (5) no poder-se permetre mantenir l'habitatge a una temperatura adient; (6) no poder-se permetre tenir automòbil; (7) no poder substituir mobles vells o fets malbé; (8) no poder substituir la roba feta malbé; (9) no poder disposar de dos parells de sabates o d'un parell adequat per a l'època de l'any; (10) no poder-se reunir amb amics/familiars per dinar o prendre alguna cosa almenys un cop al mes; (11) no poder participar regularment en activitats d'oci; (12) no poder gastar una petita quantitat de diners en si mateix; (13) no poder disposar de connexió a Internet.

Taxa de risc de pobresa

La taxa de risc a la pobresa és el percentatge de població amb ingressos anuals per unitats de consum inferiors al 60 % de la mediana d'ingressos de l'àmbit territorial de referència. S'ha considerat com l'àmbit territorial de referència la ciutat de Barcelona.

Taxa de risc de pobresa abans de les transferències socials

La taxa de risc a la pobresa abans de transferències socials és el percentatge de població amb ingressos anuals per unitats de consum, sense comptar els procedents de prestacions públiques, inferiors al 60 % de la mediana d'ingressos de l'àmbit territorial de referència. S'ha considerat com l'àmbit territorial de referència la ciutat de Barcelona.

Taxa de risc de pobresa abans de transferències socials excepte pensions de jubilació i supervivència

La taxa de risc a la pobresa abans de transferències socials excepte pensions és el percentatge de població amb ingressos anuals, sense comptar els procedents de prestacions públiques diferents de les pensions de jubilació i supervivència, per unitats de consum inferiors al 60 % de la mediana d'ingressos de l'àmbit territorial de referència. S'ha considerat com l'àmbit territorial de referència la ciutat de Barcelona.

Taxa de risc de pobresa després de les despeses de l'habitatge (incloent amortització)

La taxa de risc a la pobresa després de despeses de l'habitatge és el percentatge de població amb ingressos anuals per unitats de consum, una vegada descomptades les despeses anuals d'habitatge, inferiors al 60 % de la mediana d'ingressos de l'àmbit territorial de referència. S'ha considerat com l'àmbit territorial de referència la ciutat de Barcelona.

Taxa de risc de pobresa induïda per les despeses de l'habitatge (incloent amortització)

Taxa de risc de pobresa induïda per les despeses de l'habitatge és el percentatge de població que abans de les despeses de l'habitatge (incloent amortització) té una renda superior al 60 % de la mediana d'ingressos de l'àmbit territorial de referència però un cop descomptades les despeses de l'habitatge té una renda inferior al 60 % dels ingressos medians. S'ha considerat com l'àmbit territorial de referència la ciutat de Barcelona.

Taxa de risc de pobresa severa

La taxa de risc a la pobresa és el percentatge de població amb ingressos anuals per unitats de consum inferiors al 40 % de la mediana d'ingressos de l'àmbit territorial de referència. S'ha considerat com l'àmbit territorial de referència la ciutat de Barcelona.

Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge (incloent amortització)

La taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge (incloent amortització) quantifica la població resident en llars on es dedica més del 40% dels ingressos disponibles totals de la llar a les despeses de l'habitatge. Es comptabilitzen com despeses de l'habitatge el lloguer o els del retorn del crèdit hipotecari (en cas de ser propietat amb pagaments pendents) i altres despeses associades (aigua, electricitat, gas, comunitat, assegurances o taxes municipals).

Per a aquest informe s'ha considerat l'amortització del crèdit hipotecari com a despesa, mentre que en altres estudis i en l'indicador estàndard de l'Eurostat, l'amortització es considera inversió. La decisió d'incloure l'amortització en la despesa permet captar millor l'esforç econòmic total que fan les persones amb crèdit hipotecari per cobrir les despeses totals del seu habitatge.

Llistat de sigles i acrònims

ECEPOV - Encuesta de Características Esenciales de la Población y Viviendas

EJOB - Enquesta a la Joventut de Barcelona

EMCV - Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida

Idescat - Institut d'Estadística de Catalunya

IERMB - Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (actualment Institut Metròpoli)

IRSC - Indicador de renda de suficiència de Catalunya

INE - Insituto Nacional de Estadística

INSS - Instituto Nacional de la Seguridad Social

PHOGUE - Panel de Hogares de la Unión Europea

Recerca urbana
per transformar

Universitat Autònoma de Barcelona

Campus de Bellaterra

Plaça del Coneixement, edifici MRA, p. 2

08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)

tel: 93 586 88 80

info@institutmetropoli.cat

www.institutmetropoli.cat

